ШИНАРДИ, 17 ОКТЯБРЬ, 1967 шу. № 123 (4448). Мах 2 кеп.

Масса а мехкашкара пролетареш, цхьаьнагІкхета!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай обкома Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Советан Министрий Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

Хоастам хилба хьалхалаттача коллективашта—Сийлахь-боккхача Октябра шовзткъе итт шу дизара сийна лелаеча социалистически яхье котъяьннараашта! ЛакхагІа айе пхе шера плана заданеш толаме кхоачашъяра лоаттабеча къовсама байракх!

(Октябра 50 шу дизарга долча КПСС ЦК ТІахьехамашкара).

СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА ОКТЯБРЬСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕВОЛЮЦЕ 50 ШУ ДИЗАРГА

КПСС ЦК ТІАХЬЕХАМАШ

1. Даькъала хилда Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу!

2. Даькъала хилба дерригдунен историе керда зама — массанахьа а дуне революционни кердадаккхара, капитализмагара социализмага довлара зама хьайийлла Сийлахь-боккха Октябрь!

3. Даькъала хилба вай мехка халкъаш кхы цІаккха а юха кІал а гІоргдоацаш капиталистически лоалаи къаман Іазапаи кІалхардаьха Сийлахь-боккха Октябрь!

4. Даькъала хийла къахьегамхошта сийлахь-йоккхий рузкъаш — къахьега, деша, салаІа бокъо, унахцІено лораелга, къоаной Іалашбелга, хьал-торо цахаддаш лакхъелга — денна Октябрьски революци!

5. Даькъала хийла марксизм-ленинизм — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце идейни байракх, классовии къамани Іазапа духьала, социализми коммунизми котъяккхара лоаттабеча къовсаме дерригача мехкий къахьегамхошта никъ хьеха къулба!

6. БІаьшеренашка яхийла Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцена дегаш урауттадаьчуни из вІаштІехьъяьккхачуни, Коммунистически парте баьчча, дунен гІа эггара хьалхарча болхлойи ахархойи паччахьалкхен кулгалхочун — Владимир Ильич Ленина цІи!

7. Хоастам хилба сийлахь-йоккхача советски халкъа — денаца коммунизм хьалъеш доаллачунна, паргІато, машар, къахьегамхой ираз бахьан майрра къовсам лоаттабечоа!

8. Даим халкъа дегашка дахалда большевикашта-ленинцашта, Октябреи граждански тІемеи турпалашта, цхьанна а хІамах ца кхераш социализм котъяккхар духьа къовсам лоаттабаьрашта карагІдаьнна шийна ниййса кхы цхьаькха доаца деналера гІулакх!

9. Хоастам хилба Советий къона Республика хьаллоацаш къовсама байракх айяьча, ЦІеча Эскара мугІарашка интервентийи КІайгвардейцийи полчищашта духьала турпаленца лийтача, классага гІолларча вежарашта, доазол дехьарча мехкий интернационалисташта!

10. Хоастам хилба турпалерча советски тІемахошта, Сийлахь-боккхача Дай-мохка тІема партизанаштеи подпольщикаштеи!

11. ЦІаккха а биц ма лулба шоай вахар революци котъяккхар духьа вай Даьхен паргІатои лоІами бахьан долаш дІаденна турпалаш!

12. Хоастам хилба хьалхара пятилеткаш чакхъяьхараашта — мехка индустриализаци яраи юртбоахама коллективизаци яраи тІехьалаьттача къонахчал долча къовсамхошта!

13. Даькъала хийла Советий Мехка турпала болхлой класс — СССР-е коммунизм хьалъяра лоаттабеча къовсаме хьалхалаттеи кертереи кхоллама низ!

14. Даькъала хилба колхозий турпала ахархой — хьинаре коммунизм хьалъеш боахкараш!

15. ЧІоагІ а луйла, тоа а луйла болхлой классеи колхозий ахархойи цхьоагІо — Советски социалистически паччахьалкхен йохаргйоаца лард!

16. Даькъала хийла сий долла советски интеллигенци — вай мехка коммунистически общество хьалъеча хьинаре дакъа лоацар!

17. Даькъала хийла Советски Союза ленински Коммунистически парти коталонаш йоахача пролетарски революце баьчча, вай мехка коммунизм хьалъяра дегаш урауттадери из хьалъелга вІаштІехьдоахари!

18. Советски Союза къахьегамхой! АйхагІа кхотале Коммунистически парте ленински байракха кІал!

19. Даькъала хийла Сийлахь-боккхача Октябро хьаькхелла дукхача къамех латта вай Советски социалистически паччахьалкхе!

20. Даькъала хийла къахьегамхой депутатий Советаш — Іаьдала бокъонца йола халкъа органаш!

ДегІа а ухийла, чІоагІ а луйла советски социалистически демократи, айлулда мехка гІуланкхашта доал дечара къахьегамхой хьинар!

21. Даим даха а дахалда, тоа а лулда СССР халкъий вежарашха дола доттагІали йохаргйоаца цхьоагІои — Октябрьски социалистически революцена карагІдаьнна сийлахь-доккха хІама!

22. Даькъала хийла советски профсоюзаш — лостам гелареи доал дареи школа, коммунизма школа!

23. Даькъала хилба советски кхалнах — коммунистически общество хьинаре хьалъеш боахкараш!

24. Даькъала хийла Ленински комсомол — Коммунистически парте тешаме гІончеи резерви, коммунизм хьалъеш боахкача къонаборий хьалхалатта отряд!

25. Кагий нахи мехкарийи! Сийлахь-боккхача Октябра революционни традицеш тешшаме дІахо кхухьараш хила! Коммунистически идеалаш котъяхар духьа къовсам лоаттабе!

26. Пионераши школьникаши! Дика дешаш, къахьегам дукхабезаши лоархІаши хила! Ленина гІулакх бахьан, коммунизм бахьан хьинаре къовсам лоаттабераш хила кийчле!

27. Даькъала хилда коталонашка сийле яьккха Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцена карагІдаьннараш, социализмана карагІдаьннараш лорадеш латта майра Советски Герзашцара Низаш!

28. Советски Союза халкъаш! Коммунизм хьалъяр — вай патриотически интернациональнии декхар! Беррига низ тІабахийта парте Программой КПСС ХХІІІ-ча съездои белгалдаьха коммунизм хьалъяра деккараш толаме кхоачашдара!

29. Хоастам хилба хьалхалаттача коллективашта — Сийлахь-боккхача Октябра шовзткъе итт шу дизара сийна лелаеча социалистически яхье котъяьннараашта! ЛакхагІа айе пхе шера плана заданеш толаме кхоачашъяра лоаттабеча къовсама байракх!

ДІайха моаршал да коммунистически къахьегама ударникашкеи коллективашкеи!

30. Советски Союза къахьегамхой! Къовсам лоаттабе халкъа боахам — халкъа вахара материальнии культурнии боарам айбара лард даим дегІаккхувлара!

31. Промышленноста, гІишлошъяра, транспорта, бувзама болхлой, инженераш, техникаш! БиззагІа пайда эца социализма совленехи торонехи! Общественни производства эффективность лакхъелга вІаштІехьдаккха!

32. Колхозхой, совхозий болхлой, юрта боахама специалисташ! Юрта боахам дегІаахара темпаш лакхаи тешшамеи хулга вІаштІехьдаккха! Къовсам лоаттабе колхознии совхознии производства эффективность лакхъяра!

33. ЦІагІа эша гІуланкхаш дареи торговлеи болхлой! Даим лакхъе балкий дикали бахача наха цІагІа эша гІуланкхаш дара культураи, диззагІеи дикагІеи кхоачашде советски наха дІадехараш!

34. Советски Союза къахьегамхой! ТІагІертта къовсам лоаттабе къахьегамцеи общественни доалахьенцеи коммунистически гІуланкхаш леладар, социалистически дисциплинаи организованности чІоагІъяр духьа!

35. Болхлой, инженераш, техникаш, юрта боахама къахьегамхой! Даим лакхъе къахьегама овсарле — керда общественни строй — коммунизм котъялара эггара лоархІамегІа дар, эггара кертердар!

36. Болхлой, инженераш, техникаш! Даим лакхъе продукце дикал, тІагІертте лохбе из арахецарга дІабода мах!

37. Болхлой, инженераш, техникаш, юрта боахама къахьегамхой! Чакхъяха производства комплексни механизации автоматизации! ТІагІертте халкъа боахама юкъекхахьа Іилман лерда тІа вІаштІехьбаьккха къахьегам, Іилмана, техникана, хьалхалаттача опыта керда карагІдаьннараш!

38. Іилмаи техникаи деятелаш! ХьинарегІа къовсам лоаттабе вай Даьхен Іилма-технически прогресс сихъяра, Іилма дІахо тоадара!

Даькъала хилда хьалхалатта советски Іилма — Сийлахь-боккхача Октябро хьаькхеллар!

39. Литератураи искусстваи деятелаш! Лаккха аййий хьо советски искусства партийноста, народноста, идейноста байракх, эргайоахаш тоае шоай художественни говзал, шоай дерригa низаши хьинари дІатела коммунизм хьалъеш боахкарашта политически, нравственни, эстетически кхетам балара!

40. Просвещенеи культураи болхлой! Эргайоахаш тоае халкъа образовани, наха юкъекхахьа культура! Къахьегам дукхабезаргболаш, коллективизм йоаллаш коммунизма гІулакха мутІахьа йолаш хьалкхее кхувш йоагІа тІехье!

41. ДІайха вежарий моаршал да коммунистически болхлойи партешка — болхлой классеи берригача къахьегамхойи деналерча авангардага, адамленна дагалаьтта сийрда уйла — коммунизм лаьттан тІа чІоагІъяр духьа хьинаре къовсам лоаттаберашка!

42. Марксизма-ленинизмаи пролетарски интернационализмаи ларда тІа чІоагІлуйла дунен халкъашта юкъерча коммунистически болама цхьоагІои кхотабалари!

43. Вежарий моаршал да социализм хьалъеш доахкача социалистически мехкий халкъашка!

44. Даькъала хийла дунен социалистически система — Октябра сийлахь-йоккхача гІуланкха котало, дунен халкъашта юкъерча болхлой класса карагІдаьнна исторически хІама! ЧІоагІлулда социалистически мехкаш кхотадалар, вежарий доттагІал, цхьоагІо!

45. Вежарий моаршал да капиталистически мехкий болхлой классага — монополистически капитала духьала, къахьегамхой политически социально-экономически бокъонаш бахьан долаш, социалистически идеалаш котъяхар духьа денале къовсам лоаттабечунга!

46. Даькъала а хийла, чІоагІ а луйла социализмаи къамий-кортамукъален боламеи низий цхьоагІо — империализмана духьала, паргІато, къамий лоІам, машар бахьан долаш, социализм котъяккхар духьа халкъаша лоаттабеча къовсаме толам баргхилара тешам!

47. Даькъала хийла социалистически мехкийи хІанзарча дерригача антиимпериалистически низийи деналера цхьоагІо!

48. Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

49. ДІайха моаршал да империализмана духьала, кхычарех тийша ца хулга чІоагІдар духьа, социальни дегІаахара прогрессивни никъ бахьан долаш къовсам лоаттабеча къонача къамий паччахьалкхений халкъашка!

50. ДІайха моаршал да империализманеи расизманеи духьала, шоай паргІатони къамаш кхычарех тийша ца хилийтари духьа турпале къовсам лоаттабеча, колониальнии шоай мукъагІа доацачеи мехкий халкъашка!

51. Дунен халкъаш! ЧІоагІбе милитаризманеи фашизманеи духьала, империалистически агрессорашта духьала лоаттабу къовсам!

52. Вежарий моаршал да американски империализма агрессена духьала турпале къовсам лоаттабеча, къонахчал долча вьетнамски халкъага!

Даькъала хийла къовсам лоаттабеш йолча Вьетнамацара дунен халкъий солидарность! Эхь да американски агрессорашта!

53. ЧІоагІ а луйла а, дегІа а ухийла тІакхувдача империализмана духьала, израильски агрессех хьахиннараш цІендаь дІадахара къовсам лоаттабеча Іарбий мехкий халкъашцара советски халкъа солидарность!

54. Даькъала хийла Советски Союза ленински арахьара политика — халкъий машареи доттагІлени, реакценеи тІемаи духьала лоаттабеча къовсаме дерригa антиимпериалистически, машар безаш дола низаш кхотадара политика!

55. Даькъала хийла Советски Социалистически Республикай Союз — вай мехка халкъий доттагІлени иразеи чІоагІало, машареи прогрессеи тешаме оплот!

56. Марксизма-ленинизма байракха кІал, Коммунистически парте кулгалца — вай мехка коммунизм котъяккхара лоаттабеча къовсаме керда коталонаш а йоахаш долле!

57. Даькъала хийла коммунизм — адамлен сийрда кхоане!

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитет

ОКТЯБРА НАКЪАДОЛХАШ

КОМСАШ ЧУЭЦАШ БА

Сихбенна комсаш чуэцаш ба Наурски района «Калиновский» яхача совхоза комсаш лелаераш. Дика хьувкъаяьй комсаш. Масала, кхоалагІча отделене В. Глацилинай бригаде планах 53 центнер мара йоацача 70 центнер комсаш чуэц.

Иштта дика толамаш даьхад С. Магомадовай бригада коллективо а. ХІара гектара тІара 61 совгІа центнер комсаш чуэц цо.

Дика къахьег болхлоша Почичихина Татьянас, Жукова Раисас, Пивнева Нинас, кхычар. Шоай смении заданеш массала а 130—140 процент кхоачашъю цар.

М.-Р. ПЛИЕВ.

ДИКА КЪАХЬЕГ

Хьинаре къахьегаш ба укх деношка Шаьла района «Шалински» совхоза кхоалагІча отделене механизатораш гурахьа дув ялат 20 октябрь тІаккхачале дІадийна даккхара. Механизатораш та юкъе яьржача социалистически яхье хьалха латт трактористаш Умаров Салауди, Магомадов Іаблул, кхыбараш. Царех хІаране 120 процент кхоачашъю шоай ден нормаш.

А. ДАДУЕВ.

ПЛАНАЛ СОВГІА

ЦІаккха ца хиннача тайпара хьинар айденна къахьегаш ба укх шера «Сунжанефта» мехкдаьтта промыслови управлене мехкдаьттахой. Мехкдаьтта даккхара ийс бетта план тІехкхоачашйир, планал совгІа даьккха мехкдаьтта 9.760 тонн я. Юбилейни шера тІаийцача социалистически декхарех итт бетта планал совгІа даккха лаьрхІар 5 эзар тонн мара дацар. Продукцена реализаци яра план а тІехкхоачашъяй, планал совгІа дІаяхьийта продукци 332 эзар сома маьха я. Хьадоаккхача мехкдаьттагеи газагеи дІабода мах лохбарах укх шера паччахьалкхенна кходаьд 200 эзар сом ахча.

Укх бетта а графикал хьалха бувлаш хьабоагІа мехкдаьттахой. Хьалхарча декада заданел совгІа даьккха «Іаьржа дошув» 7 бІаь тонн я. Къаьстта дика къахьегарца белгальяьнна я Еремеев Павел керте латтача промысла коллектив.

Р. КОТИЕВ,
«Сунжанефть» НПУ планови отдела инженер экономист.

ХЬАЛХА ЛАТТА УСТАНОВКА

Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода установкашта юкъе яьржача социалистически яхье укх юбилейни шера хьалха латташ хьайоагІа Штейнгарт Самуил Генухович керте латтача установка коллектив. 9-ча октябра дена ноябрь бетта чотах мехкдаьтта сийрда продукци арахецаш ба коммунистически къахьегама сийлен цІи лелаеча установка технологаш. ХІанзлехьа цар планал совгІа арахийца продукци эзараш тоннаш я.

Л. ФОМЕНКО,
тха штате йоаца корр.

СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ

СССР Министрий Советс соцам баьб 1967 шера 5-ча ноябрера салоІади 9-ча ноябрерча врача денга даккха.

Наьсарен «Электроинструмент» яхача заводе дукха болхлой ба хІанзлехьа итт бетта план кхоачаш а яь, тІабоагІача бетта чотах къахьегаш. Царех ва фрезеровщик Плиев Ахьмад. Завода болхлошта юкъе хьалхарчарца коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цІи елар цунна. Цу цІера сий лакха лоаттадеш хьувоагІа из. Юкъера лаьрхІача хІара сменах нормаш 125—130 процент кхоачашъю цо. Общественни балха тІа а хьинаре дакъа лоац цо. Дукха ба цига ший балха говзалах кхетабаь нах а. ХІанз цо Іомаеш я Измайлова Лида.

Сурта тІа: станока тІа болх беш ба А. Плиеви, Л. Измайловаи.

И. Плиева сурт.

ДІАДУВ ГУЙРАН ЯЛАТ

Грозненски района «Горячеисточненский» яхача совхоза кхаш леладераш декхарийла ба укх шера 52.000 гектара тІа гурахьа юв культураш дІае. Цунах бІу къожабеш бах совхоза механизатораш. Кхашка ялат дІадувш ялх агрегат я, укх деношка кхы а ши агрегат йоалургья из болх бе.

Юбилейни шера хьувкъам чуэццаше а гурахьа юв культураш дІаера кийча йир совхозе. Ялат чуийца мукъадоаллаше а лаьтта оахаргдолаш вІаштІехьдаьхадар укхазара балхаш. Укх шера лаьтта ахалехьа органо-минеральни удобренеш тайсар совхозе.

— Хьалхе а аьхача лаьтташ ах пара системах тоадаро тІадоагІача шера дикка дукхагІа ялат чуэца вІаштІехьдоалийтаргда. — йоах совхоза керттерча агронома П. Ф. Невинченкос. Дукха гІулакхаш даьд фу кийчдеш, хІаьта хІанз цахаддаш тІахьожам лоаттабу фу дІадера балха дикал лакха хилийтара.

Дика вІаштІехьбаьккхаб механизаторий болх совхоза цхьоалагІча отделене. Ца совнаш болх бу ялат дІадувча агрегаташа, доагІача тайпара дІадув фу.

— ХІара минутах бизза пайда эца гІерт тхо, — йоах, хьокхаме къахьегача укх отделене тракториста Ахмадов Эмде.

Сеяльщицай Хасиева Амната, Абубакарова Зарай, Билаева Найле бехках цхьан минута латта езаш хиннац агрегат. Сменни нормах 34 гектар ялат дІаде дезаш дале, цар агрегато 40—45 гектар ялат дІадув.

Цу тайпара дика болх беш я Омаров Ваха тракторист вола агрегат а.

Механизаторий балха новкъарле ца хилийтара дерригa ду кха фу дІакхухьаш болча шофераша Хасанов Шамхана, Колесников Михаила.

ХІара денна лакхъю совхоза механизатораша шоай балха темпаш. ХІанзле кхо бІаь совгІача гектара тІа ялат дІадийна баьннаб уж.

А. ПЕНЬКОВ.

РУЗКЪАН КХОМБАРА ТЕРКО Ю

Сийлахь-боккхача Октябра 50 шу дизара сийна паччахьалкхенга хьайбаи растениеводстваи продукташ йохкара план укх шера ялхлагІча ноябре кхоачашъе аьнна декхараш тІаийцал Сунженски района къахьегамхоша. Уж декхараш боккхача толамца кхоачашдеш боахк уж. Уж кхоачашдеча лоархІаме дакъа лоац района халкъа контролераша.

Къаьстта боккха теркам тІабохийт контролераша боахамашка, предприятешка халкъа рузкъан кхом мишта бу хьажара. Укх шера апрель бетта денз цу балха дакъа лоацаш ва 500 контролер. Духхьал цхьан «Сунжанефть» яхача мехкдаьтта доаккхача управлене 78 саг ва уж, леспромхозе 32 саг, колхозашка 200 саг гаргга, иштта кхычахьа. Сунженски леспромхоза инженерно-технически болхлошеи мугІарерча болхлоех болча рационализаторашеи рузкъан кхомбара 11 предложени еннай укх шера.

Иштта клепкаш хьалъеча хьалха пайда ца эцаш латташ хинна ББС-14 марках йола станок балха юкъейоалайир. Из бахьан долаш торо хилар тоъал балха овсарле лакхъе, продукцега дІабода мах лохбе. Хьалха леспромхозе раствор хІара гІишлон объекте кийчйора. ХІанз еррига гІишлой объекташ раствораца Іалашъю укхаза—керда хьаяьча растворни узела. Цу гІулакхо шу чакхдаллалца пхи эзар сома средстваш кхое торо лургья.

Орджоникидзевски хьун заводе шоай мощностал тІех болх байтар дукхагІа йолча станокий электромоторашка. Электроэнерге кхомбара заводе къовсам лоаттабеш хиннача контролераша кулгалхошта предложени елар электромотораш хувца аьнна. Директор нов. Цинкалов, раьза хилар цу гІулакха. Из болх чакхбоаккхача хьинаре дакъа лоацаш хилар электротехник халкъа контрола группа член И. Е. Цыпников. Из предложени юкъейоалаярах шера ялх эзар сом завода пайда хул.

Иштта дукха ахча дІалодар электрически лампашкеи цар йоагаеча электроэнергегеи. Духхьала цхьан бетта ялх бІаь электрически лампа хувца езаш хилар. Уж автоматически йоврггйолаш фотоэлемент оттаеи осветительни сета напряжене регулировка монтаж еи предложени елар контролераша. ХІанз ах шера 500 электрически лампа мара хийцаяц заводе, иштта лохъеннай йоагаю электроэнерги а. ГІишлой материалашта учет лелаеча а тІахьожам лоаттабу контролераша. Асфальтови бедал цхьан метте кийчъярахи из дерттІа кхом беш дІаахийтарахи 3500 сом ахча кходаьд. ХІанзалца Грознера хьаккхухьаш хиннаяр асфальтови бедал. ХІаьта из укхаза кийчъе баьлча гІоне транспортага дІалодар лохделар, цхьабакъда зуламхой цунах пайда ийбе баьлар. Цолоев Махьмада кулгалца уж наькъаш дІакъайлар контролераша. Иштта теркам тІабахийта хьеж контролераш кхыйола мах бола предложенеш боахамаша балха юкъеяхьарга а.

XIX партсъезда цІерагІча колхозе рузкъа кхомбара хьажаре дакъа лоацаш 25 саг ва. Колхоза халкъа контрола группа председатела Ю. Я. Зиборова кулгалца ча дІаувза механизированни вордаш кийчйир. Цу гІулакхо торо хилийтар ялат чуийца доаллаше а ча фермашта юхе хьатІа а эза дІаоттаде, цу балхах транспортни болхлой мукъабаха. Из бахьан долаш 10 эзар сом кходир колхозо.

Контролераша А. Федяевеи, Оверченкоси иштта кхыбарашеи тІахьожам лоаттабаьб механизированни хьатташа беча балха. Дика цІен а деш ялат паччахьалкхенга дІалалар бахьан долаш 500 тонн отходаш йисар боахаме. Уж отходаш доахаш на доакъара лаьрхІа йитар. Цу гІулакхах 12 эзар сом пайда баьлар.

Шеча Эскара колхозе управленчески аппарате ялх сага штат кІезигъяьй. ХІаьта моша горох автомашинаш тІеи лафеташ тІеи тІайоттаргйола погрузчик кийчъярах 2900 сом кходаьд.

«Сунжанефть» яхача мехкдаьтта доаккхача управлене хьажар дІалоладелча ворхІ рационализаторски предложени балха юкъейоалаярах 17 эзар сома экономически пайда баьлар. 180 эзар сом пайда баьлар кийчъяь дІаоттаянза латташ хинна оборудовани балха юкъейоалаярах. Из эшаш латташ хинна оборудовани 23 эзар сома ехкай.

Уж санна дола масалаш кхыча боахамашкара а предприятешкара а дукха доаладе йиш я. Белгалдаккха доагІа из лоархІаме мероприяти чакхйоаккхача массанахьа контролераша дакъа лоацилга, цар бІарга кІалхара хІама къайла ца доалитга.

М. ЧЕСНОКОВА,
Сунженски района халкъа тІахьожама комитета председатель.

МАССАНЕ ЮКЪАРЧА ТӀЕМА ДЕКХАРАХ ДОЛА СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗА

З А К О Н

Сийлахьа турпалера никъ хьабенаб СССР Герзашцарча Низаша, Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцена карагӀдьинараш, Советски Дахьен паргӀатои из кхычарех тийша хӀама долаш ца хулуш моастагӀашца лоаттабаьча лирача къовсаме лора а деш. Цар тешаме лорабу советски халкъа коммунизм хьалъеш доаллачун беркатера къахьегам.

Вай общества вахаре хиннача кӀоаргача экономически социальни эргалонаша, советски кагирхой политически дегӀаахара, общеобразовательни технически кийчен боарам лакхбаларо, кердагӀа йолча тӀема техникаеи хӀанзарча герзаеи кийчъяра дакъе хинна овлангарча хувцамаша керда, доккхагӀа дола дӀадехараш хьалдашка оттаду тӀема гӀулакх дара.

Империализм йолаш мел йолча хана агрессивни тӀемаш хилара кхерам латтаргхилар теркалду. Советски пачхьалкхено. Вай Даьхенна тӀакховда дагадеха моллагӀа агрессор хоадамболлаш а верриига а вохаве кийча хила деза СССР Герзашцара Низаш.

КОРТА I
КЕРТТЕРА ПОЛОЖЕНЕШ

Статья 1. Массане а юкъара тӀема декхар закон да. СССР Герзашцарча Низий мугӀарашка тӀема гӀулакх дар СССР гражданий сийлахьа декхар да (СССР конституце 132-гӀа статья).

Статья 2. Дай-мохк лорабар СССР хӀара гражданина сийлахьа декхар да. Даьхенна тийша болх бар: бига дув къаьрбар, моастагӀчунгахьа валар, пачхьалкхен тӀема низа зедар, шпионаж — эггара чӀоагӀа дола зулам а лоархӀаш закона берригача низаца таӀазар деш да (СССР Конституце 133-гӀа статья).

Статья 3. Берригга маӀанах — СССР гражданаш, моллагӀча расахи къамахи, моллагӀа ды болаш, образовани йолаш, йоацаш, миччахьа бахаш, социальни имущественни хьал миччa бесса долаш бале а, СССР Герзашцарча Низий мугӀарашка бокъонца дола тӀема гӀулакх дан чакхбала декхарийла ба.

Статья 4. Советски Эскарах, ТӀема-Форда Флотах, доазон тӀарчеи чурчеи бӀунех латт СССР Герзашцара Низаш.

Статья 5. СССР Герзашцарча Низашка бокъонца дола тӀема гӀулакх дарахи запасе гӀулакх дарахи латт тӀема гӀулакх делга.

Статья 6. Бокъонца долча тӀема гӀулакха тӀарча гражданех тӀема гӀулакха тӀара нах оал, хӀаьта запасе латтарех — тӀема гӀулакх де декхарийла бараш.

Статья 7. ТӀема гӀулакха тӀарчар а тӀема гӀулакх де декхарийла бараша а тӀема дув буъ шоай халкъа, шоай Советски Даьхенна, Советски правительствана тешаме хила.

Статья 8. ТӀема гӀулакха тӀа бараши тӀема гӀулакх де декхарийла бараши салташта, матросашта, сержанташта, старшинашта эпсарий состава бекъалу.

СССР Герзашцарча Низий эпсарий состав латт:

эпсарий зӀамагӀа йолча составах (зӀамагӀа волча лейтенантагара капитанага кхаччалца бараши царца нийсбаьраши);

эпсарий йоккхагӀа йолча составах (майорагара полковникага кхаччалца бараши царца нийсбаьраши);

эпсарий лакхерча составах (инаралаш, адмиралаш, маршалаш).

Укх Законо оттаьча ханашка хьежжа бокъонца дола тӀема гӀулакх чакхдоаккхаш бола салтий, матросаш, сержанташ, старшинаш хоадаьча ханна бокъонца долча тӀема гӀулакха тӀа лоархӀ, хӀаьта законо оттаьча ханел тӀех тӀема гӀулакх деш бараш — ханал тӀех бокъонца долча тӀема гӀулакха тӀа лоархӀ.

Статья 9. ХӀара тӀема гӀулакха тӀарчоаи тӀема гӀулакх де декхарийла волчоаи йоаггӀаш йола тӀема звани лу.

ТӀема званеш увттаю СССР Лакхехьарча Совета Президиумо.

МугӀарерчар (матроски), ефрейторий (боккхагӀа болча матросий), сержантий, старшинай тӀема званеш телара порядок СССР оборона Министра оттаю.

Эпсарий зӀамагӀчеи йоккхагӀчеи состава тӀема званеш тел СССР Министрий Совето оттаеш йолча порядках.

Эпсарий лакхагӀа йолча состава тӀема званеш тел: инаралийн (эскара инаралашка кхаччалца) адмиралийн — СССР Министрий Совето; Советски Союза бӀуний доакъой маршалий, Советски Союза Генералиссимуса — СССР Лакхехьарча Совета Президиумо.

Ефрейтораш (боккхагӀа бола матросаш), сержанташ тӀема званешта лохбе а тӀема званеех баха а йиш я СССР оборона Министра увттаеш йолча порядках.

Эпсарий зӀамагӀчеи йоккхагӀчеи составацара нах тӀема званех баха йиш я цар зулам дарца дувзаденна судо даьча приговорах е СССР Министрий Совета решенеех. Цу наха тӀема званеш цхьа степень лохъе йиш я дисциплинарни бехк бара хьисапе СССР Союза Герзашцарча Низий дисциплинарни Уставага хьежжа.

Эпсарий лакхагӀча составацара нах тӀема званешта лохбе е тӀема званеех баха йиш я СССР Министрий Совето е СССР Лакхехьарча Совето (цу наха тӀема званеш телара порядкага хьежжа).

КОРТА II.
САЛТАША, МАТРОСАША, СЕРЖАНТАША, СТАРШИНАША БОКЪОНЦА ДОЛА ТӀЕМА ГӀУЛАКХ ДАРАХ

Статья 10. Бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьех тӀахьеха ха хьатӀакхаьчача дийнахьа 18 шу дизна маӀача нахах бола гражданаш.

Статья 11. ТӀема - дешара заведенешка деша безам хинна маӀача нахах бола гражданаш цу заведенешка дӀаэца йиш я 17 шу ха яьнна уж бале.

ТӀема-дешара заведенешка дӀачуийца гражданаш бокъонца долча тӀема гӀулакха тӀа ба.

Статья 12. Эпсарий званеш йоацаш бола, во дешарах, деша на ларах е дисциплина ца хиларах дӀабаьха тӀема - дешара заведеней курсанташи деша багӀараши, нагахьа тӀема - дешара заведенешка бахалехьа бокъонца дола тӀема гӀулакх дара оттаь ха яьккха баланза уж хиннабале, бокъонца дола тӀема гӀулакх дара оттаь ха чакхъяьккхара эскара доакъошка хьожабу. Даькъе цхьаккха Ӏоттар йоацаш цар ялх бетта гӀулакх даьдале тӀема - дешара заведенешка яьккха ха цу тӀема гӀулакха тӀарчарна бокъонца дола тӀема гӀулакх дара ханаца дӀалоархӀ СССР оборона Министерства увттаеш йолча порядках.

Статья 13. Бокъонца дола тӀема гӀулакх дара ханаш укх тайпара увттаю:

а) Советски Эскара, ТӀема-Форда Флота форда йистерча доакъойи авиацеи, доазон тӀарчеи чурчеи бӀуний салташтеи сержанташтеи — 2 шу;

б) ТӀема-Форда Флота тӀема Ӏалашон кемай, форда йистерча доакъой, форда доазон тӀарча бӀуний доакъой матросаштеи старшинаштеи — 3 шу;

в) лакхера образовани йолаш болча Советски Эскара, ТӀема-Форда флота, доазон тӀарчеи чурчеи бӀуний салташта, матросашта, сержанташта, старшинашта — 1 шу.

Статья 14. Бокъонца дола тӀема гӀулакх дара ха дӀалоархӀ:

а) шера хьалхарча ялх бетта тӀахьийхараштa — тӀахьехача шера 1-ча июле денз;

б) шера шоллагӀча ялх бетта тӀахьийхарашта тӀахьехаш хиннача шера тӀехьа доагӀача шера 1-ча январе денз.

Бокъонца дола тӀема гӀулакх дӀадоладаларей чакхдаларей ханаш тӀема гӀулакх дара хьакъехьарча йоагӀийоагӀача положенеша къоастаеш я.

Статья 15. СССР оборона Министра бокъо еннай, нагахьа санна данза даргдоацаш хуле:

а) бокъонца дола тӀема гӀулакх деш бола нах оттаьча ханал совгӀа шин бетта тӀехьабаха;

б) тӀема гӀулакх деш бараш СССР Герзашцарча Низий цхьан даькъера (бӀуний тайпа) вокхазахьа бига, гӀулакх дара ханаш йоагӀача тайпара хувца а хувцаш.

Статья 16. 19 шерагара 40 шерага кхаччалца ха яьнна, медицински е кхы тайпа специальни кийчо йолаш бола кхалнах маьршача хана тӀема учете эца, Ӏомалуча сборашка кхувла, хӀаьта иштта цар баха безам хуле бокъонца долча тӀема гӀулакха тӀа бахийта а йиш я.

ТӀема хана СССР Министрий Совета решенех СССР Герзашцарча Низашка тӀахьеха йиш я кхалнах гӀонна дола е специальни гӀулакх дара.

КОРТА III.
СССР ГЕРЗАШЦАРЧА НИЗАШКА ГӀУЛАКХ ДЕ КАГИРХОЙ КИЙЧБАРАХ

Статья 17. Бокъонца долча тӀема гӀулакха тӀахьехалехьа тӀахьеха ха кхаьчаи тӀахьеха ха кхачанзеи болча кагийча нахаца массайолча моттигашка, балхареи дешареи хьа ца а боахаш юххьанцара тӀема кхийчо ю.

Деша багӀача кагирхошца еш йола юххьанцара тӀема кийчо, граждански оборона даькъе еш йола кийчо а тӀехьа, общеобразовательни школашка (9-ча классера деша дӀайолаь), юкъерча специальни дешара заведенешка, профессионально-технически образоване система дешара заведенешка штатни военни кулгалхошца ю.

Дийнахьарча (очни) дешара заведенешка дешаш боацача кагийча наха юххьанцара тӀема кийчо ю предприятешка, учреждениешка, колхозашка, вӀашагӀьехкаш йолча Ӏомалуча пункташка.

ТӀахьеха ханаш хьатӀакхачанзеи тӀахьеха ханаш йолаши бола берригa кагий нах бокъонца дола тӀема гӀулакх де кийчбалара хьалхара бехктокхаме ба предприятей, учреждений, организацей, колхозий, дешара заведеней кулгалхой.

Статья 18. ДОСААФ-а Ӏомалуча организацешкеи профессионально-технически образоване система дешара заведенешкеи хӀара шера СССР Герзашцарча Низашта специалисташ кийчбу. Кийчбе безаш бола специалисташ дукхалга диллача мел хила беза СССР Министрий Совето оттаду. ХӀаьта специалистий перечени уж кийчбара программеи СССР оборона Министерства белгалйоаккх. Лакхе йийца кийчо яра, оттаьча порядках, юкъеоз 17 шу даьнна бола кагий нах.

Городашка производстве балха боллашехьа а кийчбу специалисташ СССР Герзашцарча Низашта. Экзаменаш дӀалуча юкъа 5 — 7 балха ди отпуск лу Ӏомалуш болча кагийча наха, керттера болх беча моттигера царна юкъера алапи а хулийташ. Юрта районашка уж специалисташ балхашта тӀера а боахаш, гуйран — Ӏан замалахьа сборашка кийчбе мегаргба. Цу тайпарча районий перечень белгалъю областаш йоацача союзни республикай Министрий Советаша, автономни республикай Министрий Советаша, къахьегамхой депутатий краевойи областнойи Советий исполнительни комитеташа.

Производстверча балхах а баьха Ӏомабе буганш болча призывникашта балхара моттиг а шоашка хиннa гӀулакх а дус, болх баьча моттигера йӀдаьча юкъерча алапех 50 процент а тел Ӏомалуш цар мел йоаккхача хана, Ӏомалуча моттиге кхаччалца дӀаводаши юхавоагӀаши новкъа йоаккха ха а лоархӀаш, нагахьа санна вахача моттигера дӀаваха везаш хиларца дувзаденна из дале. Даим цар болх беш йолча колхозаша, предприятеша, учреждениеша, организацеша дӀатокх призывникаша Ӏомалуш йоаккхача хана царна чуӀе лаьцача моттигашка дӀадодар а хӀаьта иштта Ӏомалуча моттиге дӀакхаччалцеи юха кхаччалцеи болча наькъага баха мах а.

Белгало. Закона укх статья тӀеи вокх статьяш тӀеи дувцаш дола юкъера алапи лелаш долча законодательствага хьежжа лоархӀ болхлошта, гӀулакхерча наха, колхозхошта.

Статья 19. Юххьанцара тӀема кийчои СССР Герзашцарча Низашта специалисташ кийчбари СССР оборона Министерства кулгалца кхоачашдеш да. ЙоагӀ-йоагӀача министерстваши ведомстваши СССР оборона Министерстваи СССР ДОСААФ-а ЦК-ацеи цхьана хиланза яргӀоаца дешара-материальни база вӀашагӀйолл, юххьанцара тӀема кийчо яра военни кулгалхой хьахоржилгеи кийчбелгеи Ӏалашду, из кийчо елга вӀаштӀехьдоаккхачеи чакхдоаккхачеи тӀахьожам лоаттабу.

Статья 20. СССР Герзашцарча Низашка гӀулакх де кагирхой кийчбараи шоай аргӀанна бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьехилга чакхдаккхараи районни (городской) тӀахьехама участкашта екъ СССР территори.

Статья 21. ТӀахьехама участкашка хӀара шера, февралии марти беттанашка, дӀаязбу дӀаязбеча хана вурийтта шу диза бола гражданаш.

СССР оборона Министерствана бокъо лу белгалъьча хана климатически хьалашка диллача гражданашта дӀаязбайта тӀабахка хала йолча моттигашка гражданаш тӀахьехама участкашка дӀаязбара ханаш тӀехьаяха.

Даим е ханна бахаш йолча моттигашка дӀаязбу районни (городской) военни комиссариаташа, хӀаьта дӀаязбьрапита цу хьакъехьа къаьстта свидетельство а лу.

ДӀаязбеш бараш унахцӀена хилари ца хилари къоастаду къахьегамхой депутатий районни (городской) Советий исполнительни комитетий решенех моттигерча дарбан учреждениешкара хьакъеста а беш районни (городской) военни комиссариатий мукъагӀа ухийташ болча лораша.

Домоуправленеша (жилищно-эксплуатационни контораша, комендатураша), цӀеной даьша, къахьегамхой депутатий районни, городской, поселкови, юрта Советий исполнительни комитеташа, предприятей, учреждений, организацей, дешара заведеней кадрай отделаша хӀара шера СССР оборона Министерства увттаеш йолча ханашка, йоагӀ-йоагӀача районни (городской) военни комиссариаташка дӀачутел тӀахьехама участкашка дӀаязбе безаш болча кагийча наьха спискаш.

Статья 22. ТӀахьехама участкашка дӀаязбайтара дӀаязбе безаш бола гражданаш декхарийла ба военни комиссара приказаца оттаьча хана военни комиссариате баха а приказа тӀа белгалдь документаш тӀада а. Допризывникаша дӀачутелача документий перечень СССР оборона Министерства оттаю.

ТӀахьехама пункташка дӀаязбаьча гражданех призывникаш оал.

КОРТА IV.
БОКЪОНЦА ДОЛА ТӀЕМА ГӀУЛАКХ ДЕ ТӀАХЬЕХАРАХ

Статья 23. Бокъонца дола тӀема гӀулакх де гражданаш массайолча моттигашка хӀара шера тӀахьех СССР оборона Министра приказах шера шозза (мае — июнен ноябре — декабрен). Дукха - кӀезига мел гражданаш тӀахьеха беза СССР Министрий Совето оттаду.

Гражданаш тӀахьехама участкашка бахка беза бокъонца йола ханаш районни (городской) военни комиссарий приказаша белгалъю.

Статья 24. Бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьехаш дола приказ хьакхайкадаьчул тӀехьагӀа хӀара призывник декхарийла ва нийсса военни комиссара приказа тӀа белгалъьча ханна вахача моттиге ше дӀаязваьча тӀахьехама участке ва.

Массаза а бахаш йолча моттигера ханна дӀабаха призывникаш бокъонца дола тӀема гӀулакх де буганш бола тӀахьехам кхайкабаьчул тӀехьагӀа, декхарийла ба кхы хье ца луш шоай военни учете латтача военни комиссариате баха.

Предприятей, учреждений, организацей, колхозий, дешара заведеней кулгалхой декхарийла ба тӀахьехача юкъа хиланза яргӀоацача ханна призывникаш балхара (дешара) мукъабалийта, командировке бахийта призывникаш пӀабеха, шоай ханпахьа уж тӀахьехама участке боагӀилга Ӏалашде.

ТӀахьехама участок хувца йиш яц тӀахьехача шера 1-гӀа май хьатӀакхачалехьа мара. Из ха чакхъяьнначул тӀехьагӀа тӀахьехама участок хувца йиш яц, нагахьа санна призывник:

а) администраце кхычахьа болх бе вахийта хуле мара;

б) дезалца цхьана е чуӀе моттиг хьаэцарца дувзаденна кхыча моттиге ваха дӀаваха хуле мара;

в) дешара заведене дӀачу а ийла, дӀахо деша дӀаводаш е дешара заведени йистеьккха а баьнна путевках кхычахьа балха хьожавеш хуле мара.

Статья 25. Военни комиссарий приказах цхьаккхе а мукъавалийтац тӀахьехама участкашка ва ца везаш.

Приказо оттаьча ханна тӀахьехама участкашка ца варах бехказа воалийташ дола бахьанаш лоархӀ:

а) медицински тешалах призывник ше тӀахьехама участке ва торо ца хулийташ дола призывникх кхийтта лазар;

б) стихийни хьисапера новкъарле, цхьабакъла, ший ханнахьа тӀава торо ца хинна хилар бакъде деза призывник вахаш йолча моттигерча къахьегамхой депутатий Совета исполнительни комитето е милице органо.

Статья 26. Бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьеха багӀац уголовни наказани йоаккхаш боахка нах а хӀаьта иштта следствена кӀал болае уголовни дош суде къоастадеш бола нах а.

Статья 27. Гражданаш бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьехара районашка (городашка) тӀахьехама комиссеш вӀашагӀйохк укх составе:

комиссе председатель — районни (городской) военни комиссар;

комиссе членаш:

къахьегамхой депутатий районни (городской) Совета исполнительни комитета председателa заместитель е член, КПСС районни (городской) комитета, ВЛКСМ районни (городской) комитета викалаш, къахьегамхой депутатий районни (городской) Совета исполнительни комитета милице отдела (отделене) начальник е начальника заместитель, лор.

Районни (городской) тӀахьехама комиссе персональни состав чӀоагӀъю къахьегамхой депутатий районни (городской) Совета исполнительни комитето.

Районни (городской) тӀахьехама комиссешта тӀадулл:

а) призывникашта медицински тешал лулга вӀаштӀехьдаккхар;

б) бокъонца дола тӀема гӀулакх де вугаш а тӀахьийхараш СССР Герзашцарча Низий тайпашкеи бӀуний доакъошкеи хьожавеш а хиларах йола решени тӀаэцар;

в) тӀахьехара ханаш укх Законага хьежжа тӀехьаяхар;

г) СССР оборона Министерства чӀоагӀъеш йолча лазарийи физически айпийи расписане тӀа белгалдь тайпа лазараш е физически айпаш долаш призывник хиларца дувзаденна тӀема декхарах из мукъавалийтар.

Районни (городской) тӀахьехама комиссе решенеш дукхагӀбарий голосаца тӀаэц.

Статья 28. Районни (городской) тӀахьехама комиссешта кулгалдараи цар гӀулакхашта тӀахьожам лоаттабараи областаш йоацача союзни республикашка, автономни республикашка, краяшка, областашка, къамий округашка йоагӀ-йоагӀача тайпара тӀахьехама комиссеш вӀашагӀйохк укх составе:

комиссе председатель — союзни е автономни республика, края, областа е къаман округа военни комиссар;

комиссе членаш:

союзни автономни республикай тӀахьехама комиссешка — республика Министрий Совета председатела заместитель, республикански партийни, профсоюзни, комсомольски органашкара викалаш, республика общественни порядок лораяра министра заместитель, республика Министрий Совета указанех моттигерча дарбан учреждениешкара хьежабеш бола лораш;

краевой, областной, окружной тӀахьехама комиссешка — къахьегамхой депутатий краевой, областной е окружной Совета исполнительни комитета председатела заместитель, краевой, областной е окружной партийни, профсоюзни, комсомольски органашкара викалаш, къахьегамхой депутатий краевой, областной Совета исполнительни комитета общественни порядок лораяра управлене начальника заместитель е къахьегамхой депутатий окружной Совета исполнительни комитета милице отдела начальника заместитель, къахьегамхой депутатий краевой, областной е окружной Совета исполнительни комитета указанех моттигерча дарбан учреждениешкара хьежабеш бола лораш.

Союзни автономни республикай тӀахьехама комиссей персональни состав республикай Министрий Советаша чӀоагӀъю, хӀаьта краевой, областной, окружной тӀахьехама комиссей состав — шоай йоагӀ-йоагӀача къахьегамхой депутатий Советий исполнительни комитеташа.

Цу комиссешта иштта тӀадулл районни (городской) тӀахьехама комиссеша бокъо йоацараш леладу яхаш тӀахьехача гражданашеи кхыча нахеи лаьъьча заявленешка хьожилга а.

Призывника а кхыча наха а районни (городской) тӀахьехама комиссе решенена жалоба еннаяр яхаш из решени кхоачашъела тӀехьа даккха йиш йолаш дац.

Жалобех лаьца союзни автономни республикай тӀахьехама комиссеша, краевой, областной, окружной комиссеша яь решенеш хоадам болаш я.

Статья 29. ТӀахьехаш мел барешта медицински тешал оттаду моттигерча дарбан учреждениешкара хьежабеш болча лораша (хирурга, терапевта, окулиста, отоларинголога, невропатолога, нагахьа санна эше цу специальностех болча лораша).

Медицински тешала результаташка хьежжа районни (городской) тӀахьехама комиссе решени ю, тӀахьехаш волчунга из дӀа а кхайкадеш:

а) бокъонца дола тӀема гӀулакх де мегаргволаш хиларах;

б) лазар доаллаш хилар бахьан долаш бокъонца дола тӀема гӀулакх де мегаргволаш ца хиларах, дарба дара цхьан шерал тӀех йоацаш ха тӀехьа а йоаккхаш;

в) тӀахьехаш волчох тӀема гӀулакх дара цунна духьале еш дола лазараш е физически айпаш доахкаш хуле, тӀема гӀулакх де ваха из вӀалла мегарг ца хиларах.

Статья 30. Законо дӀадехараш дизза кхоачашде деза тӀахьехама комиссей членаша. Бокъонца дола тӀема гӀулакх дара тӀахьехарах дола дешаш къесталеча гӀулакх цӀена доацаш е озабезам беш леладарах е тӀахьехара ха законах доацаш тӀехьаяккхарах тӀахьехама комиссе членаши призывникий унахцӀенонга хьожача дакъа лоацаш хинна лораши, хӀаьта иштта шоашкара зулам далийта кхыбола нахи уголовни бехктокхаме оз хӀанзарча законодательствага хьежжа.

Статья 31. Бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьийха гражданаш декхарийла ба шоай доалахьарча цӀеначa барзкъанцеи кога гӀирсацеи эскара доакъошка баха. Эскара, доакъой спискашта юкъебихьачул тӀехьагӀа, оттаьча боарамашка хьежжа военни обмундировани лу царна. ТӀахьийхарий шоай доалахьара барзкъаш цар хьаьннача адресах эскара доакъоша мах боацача почтови посылкашка чу а дехке дӀадохьийт.

Статья 32. Къахьегамхой депутатий Советий исполнительни комитеташ декхарийла я:

а) гражданаш тӀахьехама участкашка дӀаязбеш а бокъонца бола тӀема гӀулакх де тӀахьехаш а, хӀаьта иштта тӀахьийхараш эскара доакъошка дӀабохийташ а йоаккхача хана из белгалбаь болх бара мегаргйолаш йола, кийчъя помещенеш военни комиссариаташта тела, царна мел эш лораш, технически болхлой, гӀулакх деча персоналацара нах хьожабе;

б) гражданаш дӀаязбараи тӀахьехараи ханнахьа военни комиссариаташка боагӀилга Ӏалашдара а цу гӀулакха эшаш йола транспорт хьожаяра а де доагӀар де;

в) бокъонца дола тӀема гӀулакх дара тӀахьийхараш безбеш накъабоахилга вӀаштӀехьдаккха;

г) бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьийхарий дезал йоакхо е а цу дезала оттаьча льготайи пособийи хьакъехьара хӀанз дола законодательство дизза кхоачашдергдолча тайпара гӀулакх вӀаштӀехьдаккха а. Дехар де баьхкачул тӀехьагӀа беттал тӀех ха ялалехьа бокъонца дола тӀема гӀулакх де бахача моарой истий балха оттабе а цу ханале цар бераш йолаш йолча берий яслешкеи бешмашкеи дӀачуэцийта а, уж берий учреждениеш хьанцагӀчун доалагӀа яле а.

Статья 33. Гражданаш дӀаязбечеи бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьехачеи хана тӀахьехама участкашка болх бара а хӀаьта иштта тӀахьийхараш эскара доакъошка дӀабахийта накъабахара а хьежабеш болча тӀахьехама комиссей членашта, лорашта, технически болхлошта, гӀулакх деча персоналацарча наха уж декхараш кхоачашдеш цар мел йоаккхача хана шоаш балха болуара юкъера алапи хул.

Нагахьа санна цу наха шоай декхараш кхоачашделга массаза бахаш йолча моттигашкара дӀабахарца дувзаденна дале, тӀаккха царна военкоматаша юхаметтаоттаду бахача моттигера болх беча моттиге кхаччалца дӀаи цигара юхеи воагӀарг а чуӀе моттиг лацарга а дӀадахар, хӀаьта иштта гӀулакхаш тӀарча наьха командировкех оттабаьча боараме суточни а лу.

КОРТА V.
БОКЪОНЦА ДОЛА ТӀЕМА ГӀУЛАКХ ДЕ ТӀАХЬЕХАРА ХАНАШ ТӀЕХЬАЯХАРАХ

Статья 34. Дезалца дувзаденна бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьехара ханаш тӀехьайоах тӀахьехаш барий иждивенех:

а) болх бе могаш доаца да е нана долаш бараштa, нагахьа цар болх бе могаш а, даьца-наьнаца цхьана е къаьста бахе а, хӀанзарча законодательствага хьежжа уж Ӏалашбе декхарийла болаш а бола кхы тайпа нах цар беце.

Дай нанеи болх бе могаргдоацаш лоархӀ:

60 шерал тӀех ха яьнна дай 55 шерал тӀех ха яьнна нанеи;

Ханаш мел яле а, цхьоалагӀча е шоллагӀча группера инвалидаш бола дай нанеи;

б) шиъ е кхы совгӀа бераш е сесаг — цхьоалагӀча е шоллагӀча группера инвалид яле;

в) болх бе могаш яле а 8 шерага кхаччалца мара ха йоаца шиъ е кхы дукхагӀа бераш дола цхьайола нанъ, нагахь санна наьнаца цхьана е къаьста лахаш хӀанзарча законодательствага хьежжа из Ӏалашъе декхарийла дола болх бе могаргдола кхы бераш деце а:

г) 16 шерага кхаччалца ха яьнна е 16 шерал тӀех ха яьнна яле а цхьоалагӀча е шоллагӀча группера инвалидаш бола цаӀ е шиъ нанас баь вежарийи йижарийи, нагахьа санна уж Ӏалашбе торо йола кхы тайпа нах цар беце а хӀаьта иштта вежарий е йижарий берий цӀеношка, интернаташка е къаьстача дарбан учреждениешка дӀачубала торо еце а.

Нагахьа санна тӀахьехаш вар, дай нанеи даларца, йӀаьхача хана дӀакъастаргдоацаш лазар кхийтта хиларца е кхыча корта болча бахьанашца дувзаденна, 10 шерал кӀезигагӀа йоацача хана кхыча наьха иждивенех хиннавале, тӀаккха, иштта моттиг лийсъелча уж даьнеи нанеи нийсса лоархӀ, хӀаьта тӀахьехаш волчоа ха тӀехьайоаккх укх статья тӀа белгалъьча условешка хьежжа.

Дезалца дувзаденна ха тӀехьаяккха мегаргья 27 шерага кхаччалца ха йолаш болча призывникашта. Нагахьа санна 27 шу даллалца ха тӀехьаяккхара йоагӀача бокъонах уж ца боале, уж нах маьршача хача бокъонца дола тӀема гӀулакх де ца дезаш мукъа а балийте, запасе дӀачуязбу.

Статья 35. Бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀехьара ха тӀехьайоаккх дӀахо дешаба:

а) лакхерча дешара заведенешка дийнахьа (очно) деша багӀача студенташта. Дисциплина ца хиларах е дешарах ца кхетарах вузашкара дӀабаьха нах дӀахо деша ха тӀехьаяккхара еннача бокъонах боал;

б) сайрийнареи заочнии яраш а тӀехьа лоархӀаш юкъерча общеобразовательни школашка, юкъерча специальни дешара заведенешка деша багӀарашта, уж йистеяххалца, цхьабакъла, 20 шерал тӀех йоацаш ха яллалца, нагахьа санна юкъерча специальни дешара заведенешка деша бахалехьа юкъера образовани йоацаш уж хиннабале;

в) запасера эпсараш кийчбеча программах дешаш болча юкъерча специальни дешара заведеней дешархошта.

Статья 36. Бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьехара ха могаш ца хиларах тӀехьайоаккх лазар бахьан долаш тӀема гӀулакх де ханна мегаргбоацаш лаьрхӀача кагийча нахa.

Лазар бахьан долаш кхаь шерага кхаччалца тӀехьаяккха йиш я тӀахьехара ха, цхьабакъла, пул тӀехьагӀа, унахцӀенонгарча хьалага хьежжа, ха тӀехьаяьккха хинна гражданаш бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьех е запасе дӀаязбу, е тӀема гӀулакх де вӀалла мегаргбоацаш а лаьрхӀе, военни учетера дӀабоах.

Статья 37. ДӀахо деша ха а енна тӀа ца хьехаш бита а хӀаьта иштта цхьаца бахьанех СССР Герзашцарча Низашка, оттаьча ханашка тӀа ца хьехаш биса а бола призывникаш бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьех 27 шу даллалца йолча хана.

Статья 38. Укх закона 34, 35, 36 статьяшка белгалдаьхача бахьанех бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьехара ха тӀехьайоаккх районни (городской) тӀахьехама комиссе решенех.

КОРТА VI.
САЛТИЙ, МАТРОСАШ, СЕРЖАНТАШ, СТАРШИНАШ СССР ГЕРЗАШЦАРЧА НИЗИЙ МУГӀАРАШКАРА ДӀАБАХАРАХИ ЗАПАСЕ БАХИЙТАРАХИ

Статья 39. Укх законо оттаь бокъонца дола тӀема гӀулакх дара ханаш яьха баьнна тӀема гӀулакхаш тӀара нах СССР Герзашцарча Низий мугӀарашкара дӀа а баьхе запасе бохийт.

Салтий, матросаш, сержанташ, старшинаш СССР оборона Министра приказага хьежжа дӀабоах эскара даькъа командира СССР Министрий Совето увттаеча ханашка.

СССР оборона Министерствана мукъа лу шоай безам бале бокъонца долча ха чакхъяьнначул тӀехьагӀарча тӀема гӀулакха тӀа запасе бохийташ а хӀаьта иштта запасе а бола салтий, дӀаийбе. Цу наха ханал совгӀа бокъонца дола тӀема гӀулакх дара порядок белгалйоаккх СССР оборона Министра.

Статья 40. Бокъонца долча тӀема гӀулакха тӀа бола тӀема гӀулакхаш тӀара нах ханал хьалха запасе бахийта йиш я, нагахьа санна унахцӀенон хьалах тӀема-лорий комиссеша уж дӀахо бокъонца дола тӀема гӀулакх де мегаргбоацаш лаьрхӀабале.

Бокъонца дола тӀема гӀулакх деш болча хана дезалера гӀулакхаш хувцадалар бахьан долаш укх закона 34-ча статьяга хьежжа тӀахьехара ха тӀехьаяккхара бокъо яьнна бола тӀема гӀулакхаш тӀара нах запасе бохийт.

Уж тайпа нах запасе бахийтара порядок СССР оборона Министра оттаю.

Статья 41. Дисциплинарни доакъошка наказани йоаккхаш хиннача салташта, матросашта, сержанташта, старшинашта бокъонца дола тӀема гӀулакх дара ханаца дӀалархӀац наказани йоаккхаш хинна ха.

Дисциплинарни даькъера мукъавалийтача тӀема гӀулакха тӀарча саго дисциплинарни даькъе яьккха ха бокъонца дола тӀема гӀулакх дара ханаца оттаьча порядках дӀалархӀа мег цунна, нагахьа санна цхьаккха Ӏоттар ца яйташ цо гӀулакх даьдале.

Статья 42. Бокъонца долча тӀема гӀулакха тӀара дӀабоахаш болча тӀема гӀулакхаш тӀарча наха цӀена обмундировани лу СССР оборона Министра увттаеш йолча перечнех.

Статья 43. Къахьегамхой депутатий моттигерча Советий исполнительни комитеташ, предприятей, учреждений, организацей, колхозий, дешара заведеней кулгалхой декхарийла ба ха йоаккхаши ханал тӀехи гӀулакх деш а хинна запасе бахийтача тӀема гӀулакхаш тӀарча наха цар лехар даь ча лийнахьа денз беттал тӀех ха ца йоалийташ болх бала, цар специальности балха опыти теркал а еш. Дешара заведенешка дешаш болча хана бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьийхача наьха запасе бахийтачул тӀехьагӀа бокъо я дӀахо дешара шоаш деша баьгӀача дешара заведеней курсей юха деша баха, хӀаьта тӀахьехалехьа предприятешка, учреждениешка е организацешка балха хиннача наьх а бокъо я укх статья тӀа белгалъьча условешка хьежжа шоаш хиннача предприяте, учреждене е организаце юха балха баха.

Статья 44. Лакхера е юкъера образовани йолаш а оттаьча испытанеех чакхбьанна а болча салташта, матросашта, сержанташта, старшинашта, бокъонца дола тӀема гӀулакх чакхдаьнначул тӀехьагӀа, запасе бохийтача хана эпсарий звани лу. Испытанеш дӀалара ханаши порядоки СССР оборона Министра увттаю.

Запасе бохийтача хана эпсарий званеш яланза бола нах запасера эпсараш кийчбеш йолча тӀема гӀулакхде декхарийла барий Ӏомалуча сборашка кхувла йиш я.

Статья 45. СССР Герзашцарча Низий мугӀарашкара дӀабаьха тӀема гӀулакхаш тӀара нах, шоаш бахаргболча моттигашка дӀакхаьчачул тӀехьагӀа декхарийла ба военни учете оттабайта военни комиссариате баха.

Запасе дӀаязбаьча наха юкъ-юкъе медицински освидетельствовани ю цу гӀулакха районни (городской) военни комиссариаташка вӀашагӀъехкача лорий комиссей состава юкъебахийта къахьегамхой депутатий районни (городской) Советий исполнительни комитеташа хьежабеш болча лораша.

Цу белгалъьча комиссешка болх бе бигача медицински персоналах болча наха цар болх беча моттигашка юкъера алапи дус.

Статья 46. СССР Герзашцарча Низий запасе латт салтий, матросаш, сержанташ, старшинаш:

а) маӀа нах—50 шерага кхаччалца ха яраш;

укх Закона 16-ча статьяга хьежжа учете ийца кхалнах — 40 шерага кхаччалца ха яраш.

Статья 47. СССР Герзашцарча Низий запас шин категорена екъалу— цхьоалагӀчеи шоллагӀчеи.

ЦхьоалагӀча категоре запасах лоархӀ бокъонца дола тӀема гӀулакх деш цхьан шерал кӀезигагӀа йоацаш ха яьккха тӀема гӀулакх де декхарийла бола нах, хӀаьта СССР лораеш беча тӀем тӀа дакъа лоацаш хиннараш —гӀулакх деш яьккхача ханага ца хьожаш.

ШоллагӀча категорех лоархӀ бокъонца дола тӀема гӀулакх деш цхьан шерал кӀезигагӀа йоацаш ха яьккха тӀема гӀулакх де декхарийла бараш а хӀаьта иштта цхьаца бахьанашта бокъонца дола тӀема гӀулакх де тӀахьеханза биса тӀема гӀулакх де декхарийла бараш а.

Берригаш а дӀалаьрхӀача 12 беттал кӀезигагӀа йоацача Ӏомалуча сборашка хинна шоллагӀча категоре запасера тӀема гӀулакх де декхарийла бараш цхьоалагӀча категоре запасе дӀачулу.

Укх закона 16-ча статьяга хьежжа воински учете ийца кхалнах шоллагӀча категоре запасе латт.

Статья 48. ЦхьоалагӀчеи шоллагӀчеи категорей запас ханашка хьежжа, хӀараяр кхаь разряда екъалу:

цхьоалагӀа разряд — 35 шерага кхаччалца ха яьннараш;

шоллагӀа разряд — 45 шерага кхаччалца ха яьннараш;

кхоалагӀа разряд — 50 шерага кхаччалца ха яьннараш.

Статья 49. ЦхьоалагӀча категоре цхьоалагӀча разрядаца запасе дӀаязбаь тӀема гӀулакх де декхарийла бараш цхьоалагӀча разряда запасе латташ йоаккхача хана хӀара массаза буг кхо бутт баккха диазза Ӏомалуча сборашка тӀахьийхе буг.

Статья 50. ШоллагӀча категоре цхьоалагӀча разрядаца запасе дӀаязбаь тӀема гӀулакх де декхарийла бараш цхьоалагӀча разряда запасе латташ мел йоаккхача хана хӀара массаза буг кхо бутт баккха ялхазза тӀахьийхе Ӏомалуча сборашка буг.

Статья 51. Эпсаралла кийчбеш бола салтий, матросаш, сержанташ, старшинаш кхо бутт баккха Ӏомалуча сборе тӀахьех.

Эпсарий звани эцара испытанеех чакхбаьннараша запасерча эпсараштa запасе дӀахо гӀулакх ду юкъарча бокъонех. Эпсарий звани ялалехьа Ӏомалуча сборашка яьккха ха запасерча эпсараша Ӏомалуча сборашка йоахача ханаца дӀалоархӀ.

Статья 52. ЦхьоалагӀча разрядерча запаса летни состав, укх закона 49—51-ча статьяшка белгалъьча Ӏомалуча сборашка хиларал совнагӀа, цхьоалагӀча разряда запасе латташ йоаккхача хана иштта Ӏомалуча сборашка 40—40 ди даккха 5-зза тӀахьех летни тренировка яра.

Статья 53. ШоллагӀча разряда запасе дӀаязбаь тӀема гӀулакх де декхарийла бараш Ӏомалуча сборашка 1—2-зза тӀахьех хӀара массаза хьех шин беттага кхаччалца ха яккха.

Статья 54. КхоалагӀча разряда запасе дӀаязбаь тӀема гӀулакх де декхарийла бараш кхоалагӀча разряда запасе латташ мел йоаккхача хана цхьан бетта Ӏомалуча сборе тӀахьех.

Статья 55. ТӀема гӀулакх де декхарийла бараш Ӏомалуча сборашка хьехарал совгӀа 10 ди даккха поверочни сборашка тӀахьеха а йиш я.

Статья 56. ТӀема гӀулакх де декхарийла барий тайп-тайпарча группашта йола Ӏомалуча сборий ханаш, укх закона 49—55 статьяшка оттаьрел тӀех ца йоахаш. СССР оборона Министерства белгалъю.

Нагахьа санна данза ца доале СССР оборона Министра бокъо я тӀема гӀулакх де декхарийла бараш укх Законо оттаьча ханел совнагӀа шин беттага кхаччалца йолча хана Ӏомалуча сборашка совцабе а, хӀаьта иштта Ӏомалу сбораш цхьоалагӀчеи шоллагӀчеи разрядий запасерча салташта, матросашта, сержанташта, старшинашта совъяха а. сборашка цар йоаккха еррига ха укх Закона 49, 50, 53 статьяшка оттаьча ханел тӀех ца а йоалийташ.

МАССАНЕ ЮКЪАРЧА ТIЕМА ДЕКХАРАХ ДОЛА СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗА

З А К О Н

КОРТА VII.
ЭПСАРИЙ СОСТАВО ДЕЧА ТIЕМА ГIУЛАКХАХ

Статья 57. СССР Герзашцарча Низий эпсарий составо тIема гIулакх дара порядок укх законага хьежжа СССР Министрий Совето белгалъю.

СССР Герзашцарча Низий эпсарий составера нах бокъонца долча тIема гIулакхa тIа а запасе а латт тIеххьарча укх ханашка кхаччалца:

ТIема званеш	ТIеххьара ханаш			
	Бокъонца дола тIема гIулакх	1-ча разряда запас	2-ча разряда запас	3-ча разряда запас
ЗIамагIа бола лейтенанташ, лейтенанташ, царна нийсса бараш	40	40	45	50
бокккагIбола лейтенанташ, капитанаш, царна нийсса бараш	40	45	50	55
майораши царна нийсса бараши	45	45	50	55
подполковникаши царна нийсса бараши	45	50	55	60
полковникаши царна нийсса бараши	50	55	—	60
инарал-лейтенантага кхаччалца бола инаралаши адмиралаши, вице-адмиралаши, царна нийсса бараши	50	60	—	65
инарал-полковникаши, адмиралаши царна нийсса бараши, эскара инаралаш, бIуний тайпай маршалаш, флота адмиралаш	60	—	—	65

Iомальча специальностаца дувзаденна воински учете ийца эпсараш-кхалнах, царна енна тIема званеш моллагIаш яле а, кхоалагIча разряда запасе дIаязбу. Запасе латташ цар йоаккха тIеххьара ха 50 шу оттаю.

Статья 58. Бокъонца долча тIема гIулакха тIа болаш тIеххьарча ханага кхаьча эпсарий составера нах тIема гIулакха тIара дIабаха беза. Битанза ца боале царех цхьанцабараш СССР Министрий Совето белгалъеш йолча порядках пхе шерага кхаччалца йолча хана бокъонца долча тIема гIулакха тIа бут.

Бокъонца дола тIема гIулакх деш тIеххьарча ханага кхаьча эпсарий составера нах бокъонца долча тIема гIулакха тIара дIабоахалга, вешта аьлча ханал хьалха, мегийт:

тIема-лорий комиссе яьча заключенега хьежжа унахцIенон хьалах;

гIулакха тIа пайда эца торо йоацаш штаташ кIезигъярца дувзаденна;

аттестационни порядках гIулакха мегаргбоацаш хиларах;

советски эпсара еза цIи вочча йоаккхаш дола гIулакхаш дарах;

зулам дар бахьан долаш судо ха тохарах.

Статья 59. СССР Герзашцарча Низий эпсарий состава запас хьахул:

а) бокъонца долча тIема гIулакха тIара дIабаьхачеи запасе дIаязбаьчеи эпсарех, инаралех, адмиралех;

б) бокъонца дола тIема гIулакх даь баьнначеи запасе бохийтача хана оттаяь экзаменаш дIаеннаучул тIехьагIа эпсарий званеш яьхачеи лакхера е юкъера образовани йолаш болча салтех, матросех, сержантех, старшинех;

в) граждански лакхерча е юкъерча специальни дешара заведенешка тIема кийчо яь а оттаяь экзаменаш даеннаучул тIехьагIа эпсарий звани яьккха а болча нахах;

г) шийи лостамга диллача йоагтIаш йолча тIема специальноста яь кийчо морг йола лакхера е юкъера специальни граждански образовани яьккха болча салтех, матросех, сержантех, старшинех эпсарий звани царна енначул тIехьагIа.

д) бархI классал лохехьа йоацаш образовани йолаш болча, бокъонца дола тIема гIулакх даь баьннача, запасера эпсараш кийчбеча сборех чакхбаьнначули оттаяь экзаменаш дIаеннаучули тIехьагIа эпсарий звани яьккха болча салтех, матросех, сержантех, старшинех.

Статья 60. Запасерча эпсарий составах бола нах Iомалуча сборашка а хул, тIахьеха йиш йолаш а ба:

а) цхьоалагIча разряда запасе латтараш — хIара шера кхаь беттага кхаччалца йолча ханна;

б) шоллагIча разряда запасе латтараш — хIараяр кхаь беттага кхаччалца йолча шин сборе;

в) кхоалагIча разряда запасе латтараш — шин бетта йолча цхьан сборе.

Цул совгIа, Iомалуча сборашта юкъерча ханашка 10 денга кхаччалца йолча поверочни сборашка а кхувла йиш я запасера эпсарий состав.

Запасе латтача хана сборашка йоаккха ха еррига а лаьрхIача 30 беттал тIех хила йиш яц.

Эпсарий, инаралий, адмиралий тайп-тайпарча группаштеи специальносташтеи йола ханаш, укх статья тIа оттаярел тIех ца йоалийташ СССР оборона Министерства белгалъю.

СССР оборона Министра бокъо я, нагахьа санна данза ца доале, запасера эпсараш, инаралаш, адмиралаш укх Законо оттаьча ханал совгIа шин беттага кхаччалца йолча хана Iомалуча сборашка тоабе а хIаьта иштта запасера эпсараш Iомалуча сборий дукхал, укх статьяй «а», «б», «в» пункташка оттаьча цар сборашка йоаккхача ерригача ханал тIех ца а йоалийташ, совъяха а.

Сборашта юкъерча хана цхьоалагIча разряда запасерча эпсаращца 30 дешара сахьатагара 60 дешара сахьатага кхаччалца командирски занятеш ю, гарнизоний начальникашеи военни комиссариаташеи вIашагIа а еташ. Запасера эпсараш командирски занятешка кхувл кхаь шера цкъа. Занятеш бахача моттигашка ю: городашка бахаращца — производстверча балха тIера ца боахаши Iомалуш мел йоаккхача хана шин денга кхаччалца йолча ханна кIезиг-кIезига боахаш производстверча балха тIера боахаши; юртий моттигашка бахаращца — производстверча балха тIара а боахаш.

Статья 61. Запасерча эпсарий составах бола нах маьршача хана бокъонца долча тIема гIулакха тIа хьежабе йиш я эпсарий гIулакхаш тIа царех пайда эцара:

а) шоашта ларах — СССР оборона Министра решенех;

б) тIахьехамах СССР Министрий Совето белгалбеш болча дукхала боарамеи военни учета специальносташка хьежжаи 30 шерал тIех ха йоацаш бола нах шин-кхаь шера.

Статья 62. Запасе латташ тIеххьарча ханашка кхаьча е унахцIенон хьалага диллача тIема гIулакх дара пайдана боацаш лаьрхIа болча эпсарий составера нах воински учетера дIа а баьхе отставке бохийт.

КОРТА VIII.
ТIЕМА ГIУЛАКХАШ ТIА БАРИЙИ ТIЕМА ГIУЛАКХ ДЕ ДЕКХАРИЙЛА БАРИЙИ БОКЪОНЕХ, ДЕКХАРЕХ, БЕХКТОКХАМАХ

Статья 63. ТIема гIулакхаш тIа бараши сборашка тIахьийха тIема гIулакх де декхарийла бараши СССР Конституце тIа белгалъяь йизза бокъонаш йолаш а СССР гражданий деррига декхараш кхоачашдеш а ба.

ТIема гIулакх дара хьалашца ювзаенна йола тIема гIулакхаш тIа барийн сборашка тIахьийха тIема гIулакх де декхарийла барийн бокъонаши декхараши укх Законои воински уставашеи увттаю.

Статья 64. Паччахьалкхен чотах ахчанцеи натуральнии довольстви тел тIема гIулакхаш тIарчарна СССР Министрий Совето увттадеш долча боарамашка.

Бокъонца дола тIема гIулакх де тIахьийхача, ха чакхъяьнначул тIехьагIа гIулакх де юхебитача, тIема-дешара заведенешка дIайийцача е СССР Герзашцарча Низий кадраща дIалаьрхIача болхлошта гIулакхерча наха, колхозхошта, хIаьта иштта стипенди ийдеш болча лакхерча дешара заведеней студенташта а юкъерча специальни дешара заведенейи училищайи дешархошта а оттаяьча порядках выходной пособи тел.

Статья 65. Iомалуча е поверочни сборашка тIахьийха тIема гIулакх де декхарийла бараш сборашка йоаккхача хана натуральнии ахчани довольстваца Iалашбу СССР Министрий Совето увттаеш йолча порядкахи боарамехи.

Статья 66. Гражданаш оттаьча порядках балхара мукъабоалийт воински учетаца, бокъонца дола тIема гIулакх де, Iомалучеи поверочнии сборашка тIахьехарца дувзаденна дола декхараш кхоачашдеш болча хана. Уж белгалдаь декхараш кхоачашде тIахьийхача болхлой, гIулакхерча наьха, колхозхой юкъера алапи ше хиннача тайпара дус цар массала болх беш йолча моттиге.

ТIема-дешара заведенешка экзаменаш дIаяла бокъо еннача наха, экзаменаш дIалуш йоаккхача хана болх беча моттигера гIулакхи юкъера алапи метта а латташ, экзаменаш дIаяла бахараи дIаяларап отпуск лу.

Статья 67. Сборашка тIахьийхача болхлой, гIулакхерча наьха, колхозхой шоашка хинна гIулакх (болх) метта а дус болх беча моттигера царна юкъерча алапех 75 процент а лу, эскара дакъа долча кхаччалца дIаболхаши юхабоагIаши цар наькъа йоаккхар а тIехьа, сборашка мел яьккхача хана.

Сборашка тIахьийха нах балхара дIабаха йиш яц тIахьехарах йола повестка хьайиначa дийнахьа денз сборашкара юха цIакхаччалца йолча хана, нагахьа санна предприяти, учреждени е организаци цIенъяь дIаяьккха болх ца хуле.

Нагахьа санна сборашка тIахьийхар балха хинна предприяти, организаци е учреждени цIенъяь дIаяьккха хуле, сборашка йоаккхача хана цунна доагIаш хинна алапи е кхыйола материальни Iалашо дIалу дIайоаккхаш йолча предприяте, организаце, учреждене е цар метте дIаэттараша, е дIаяхалехьа уж кара хиннача министерства, ведомства.

Нагахьа санна тIема гIулакх де декхарийла вар сборашка йолча хана лалар кхийтта а уж чакхъяллалца цамогаш волаш а хиннавале, оттаьча порядках цунна юс балха тIара моттиги гIулакхи, хIаьта сбораш чакхъяьннача дийнахьа денз алапена меттел цунна цу юкъа тел ханна болх бена могаш висарах хIанзарча законодательстваrа хьежжа телаш йола пособи.

Производстверча балхаш тIара а баьха командирски занятешка кхувлаш болча болхлой, гIулакхерча наьха, колхозхой юкъера алапи цар болх беча моттиге ший метте дус.

Военни комиссариаташа диспансерни, амбулаторни е клинически обследовани е хьежабеш болча тIема гIулакх де декхарийла бараштеи призывникаштеи, медицински учреждене цар яьккхача хана, балха, дешара моттиг, шоашка хинна гIулакхи юкъера алапии (стипенди) шоай метте дус, хIаьта иштта обследовани еча моттиге дIаболхаши юхабоагIаши наькъа дайнар военни комиссариаташа юхаметта а оттаду.

Статья 68. Бокъонца дола тIема гIулакх деи сборашкеи тIахьийха а хIаьта иштта бокъонца долa тIема гIулакхи сбораши чакхъяьнначул тIехьагIа СССР Герзашцарча Низий мугIарашкара дIабаьха а нах бахаргболча моттигашка дIабугилгеи наькъа болхаш кхачанца Iалашбелгеи паччахьалкхен чотах деш да.

Статья 69. Эпсарий составо, ха чакхъяьнначул тIехьагIа тIема гIулакх деш бараша, цар дезалаша, хIаьта иштта шоай ха йоаккхаш тIема гIулакх деш бараша, машиннаькъа, хин, автомобильни, фегарча наькъий транспортаца дIа-юха болхача хана хIанзарча законодательстваrа хьежжа льготех пайда эц.

Статья 70. Шоай ха йоаккхаш бокъонца дола тIема гIулакх деш барий чуIе моттиг ше йолча тайпара царна тIехь юс, хIаьта уж чуIе моттиг эцара латтача очереда спискашта тIера дIабаха йиш а яц.

Статья 71. Бокъонца долча тIема гIулакха тIа йолча эпсарий составо а ха чакхъяьнначул тIехьагIа тIема гIулакх деш бараша а шоашкарча чуIеча моттигех льготни ставкаех тел мах хIанзарча законодательстваrа хьежжа.

Статья 72. Запасе е отставке бахийта эпсарий состави ха чакхъяьнначул тIехьагIа гIулакх деш хинна тIема гIулакхаш тIера нахи чуIеча моттигаща Iалашбелга къахьегамхой депутатий советий исполнительни комитеташа ду СССР Министрий Совето увттаеш йолча порядках.

Статья 73. Гражданаша СССР Герзашцарча Низий мугIарашка бокъонца дола тIема гIулакх деш яьккха ха цар къахьегама ханашца дIалоархI.

Статья 74. ТIема гIулакхаш тIа бараштеи сборашка тIахьийхараштеи хIанзарча законодательстваrа хьежжа льготаш тел царна тIадоагIача ахчаи тIара йоахача налогашта.

Статья 75. Эскара даькъо дIакхухьийташ дола шоай ха йоаккхаш болча салтий, матросий, сержантий, старшиний письмош мах боацаш дохьийт. Иштта мах боацаш дохьийт шоай ха йоаккхаш болча салташка, матросашка, сержанташка, старшинашка цар гIулакх деча моттигашка долха письмош а.

Статья 76. СССР лораеш е тIема гIулакха тIара кхыдола декхараш кхоачашдеш чов; контузи хилар, айп бовлар е лазар кхетар бахьан долаш инвалидаш хиннача тIема гIулакхаш тIарчар бокъо я инвалидалах йоагIа паччахьалкхен пенсионни Iалашо эца. Эпсарий составах болча наьхеи ха чакхъяьнначул тIехьагIа гIулакх деш болча тIема гIулакхаш тIарчари иштта бокъо я шоаш бахаш мел йоаккхача хана даьча гIулакха хана йIоахалла телаш дола пенси ийде.

Нагахьа санна укх статья тIа белгалбаьха нах боабича е байча цар дезалий бокъо я кхоабар воацаш бисарах телаш дола пенси ийде.

ТIема гIулакхаш тIара нахи цар дезали пенсеща Iалашбу доагI-доагIача законаша а хIаьта иштта СССР Министрий Совета соцамаша а увттаеш йолча порядкахи боарамехи.

Статья 77. Воински дисциплинеи общественни порядоки толхаярах тIема гIулакхаш тIара бараши сборашка тIахьийха тIема гIулакх де декхарийла бараши бехктокхаме ба ССР Союза Герзашцарча Низий дисциплинарни уставашка белгалъяьча порядках.

Статья 78. ТIема гIулакхаш тIа бараши сборашка тIахьийха тIема гIулакх де декхарийла бараши цар даьча зуламашта хьалхара уголовни бехктокхаме ба хIанзарча законодательстваrа хьежжа.

Статья 79. ТIема гIулакхаш тIа бараши сборашка тIахьийха тIема гIулакх де декхарийла бараши цар даьча материальни зена хьалхара бехктокхаме ба СССР Лакхехьарча Совета Президиумо увттаеча порядках.

КОРТА IX.
ВОИНСКИ УЧЕТАХ

Статья 80. Берригача тIема гIулакх де декхарийла барийи призывникийи воински учет уж бахача моттигашка лелаю СССР оборона Министра увттаеш йолча порядках.

Статья 81. Юртий моттигашка а хIаьта иштта военни комиссариаташ йоаначa городашкеи поселкашкеи а бахача берригача, тIема гIулакх де декхарийла барийи призывникийи учет лелаелга тIадулл къахьегамхой депутатий моттигерча Советий исполнительни комитеташкарча военно-учетни истолашта.

Статья 82. Берригача тIема гIулакх де декхарийла барийи призывникийи персональни (качественни) учет районни (городской) военни комиссариаташка лелаю.

Статья 83. Доазол дехьа бахача СССР гражданий воински учет лелаю цу гражданий (маIача наьха) 18 шу даьнначул тIехьагIа бокъонца дола тIема гIулакх де тIахьехара СССРерча массача а уж бахаш йолча моттигашкара военни комиссариатащка боагIилга Iалашде дезаш йолча СССР дипломатически консульски представительстваша.

Статья 84. Массаза а е ханна (цхьан беттали ах беттали тIех йолча ханна (баха, хIаьта кхаь беттал тIех йолча ханна гIулакха тIарча командировке, деша, отпуске е дарба дайта кхыча моттиге дIаболхош е кхыча административни района територе тIа дIа а болхаш города чухьара баха моттиг хувцаш бола тIема гIулакх де декхарийла бараш декхарийла ба воински учетера дIабоахилга дIаяздара паспортаца цхьана военни билет а домоуправленега (жилищно-эксплуатационни контората, комендатурага) дIадала. Юртий моттигашкара дIаболхаш бола тIема гIулакх де декхарийла бараш декхарийла ба учетно-воински документаш шоаща а долаш воински учете шоаш дIабахийтара къахьегамхой депутатий юрта (поселка) Совета военно-учетни столе бахка.

Статья 85. Массаза а е ханна (цхьан беттали ах беттали тIех йолча ханна) баха, хIаьта кхаь беттал тIех йолча хана гIулакха тIарча командировке, деша, отпуске е дарба дайта кхыча моттиге дIакхаьча тIема гIулакх де декхарийла бараш декхарийла ба воински учете шоаш дIаэцийтара паспортаца цхьана военни билет а домоуправленега (жилищно-эксплуатационни конторага, комендатурага) дIадала. Юртий моттиге кхаьча тIема гIулакх де декхарийла бараш декхарийла ба кхаь денал тIехьа ца боалаш шоай учетно-воински документашца воински учете дIаязбайта къахьегамхой депутатий юрта (поселкови) Совета военно-учетни столе бахка.

Статья 86. Запасера эпсараш воински учете дIаязбайта шоаш боагIа военни комиссариаташка. Районни военни комиссариаташта гаьна йолча нах бахача пункташка бахаш бола запасера эпсараш воински учете дIаязбелгеи дIабоахилгеи иштта къахьегамхой депутатий моттигерча Советий исполнительни комитеташкарча военно-учетни истолаша а де йиш йолаш да.

Статья 87. Воински учетера дIабахийтараи воински учете дIаэцийтараи районни (городской) военни комиссариате шоаш бахка декхарийла ба призывникаш.

Статья 88. ТIема гIулакх де декхарийла барий дезалера гIулакхаш, бахача моттигера адрес, образовани, болх бу моттиг, карара гIулаккх хувцаделча уж декхарийла ба ворхI ди дIалалехьа цу хьакъехьа шоаш воински учете латтача учетни органага хоам бе.

Статья 89. 84—87 статьяшка оттаяь воински учета правилаш толхаярах, военни комиссариат кхайкача цхьаккха бехказло а йоацаш тIа ца боагIаш Iерах, военни билеташ (къьесга телалаш) доадарах, вахача моттигера адрес хувцадаларa хьакъехьа учетни органага шоай ханнахьа хоам ца барах 10 сомага кхаччалца гIуд тох районни (городской) военни комиссара административни порядках.

ГIод тохара меттел, правилаш толхаяьчоа предупреждени е бокъо я районни (городской) военни комиссара.

Административни взыскани ярах тIема гIулакх де декхарийла вар е призывник болх беш (деш) волча моттигерча предприяте, учреждене, организаце, колхоза, дешара заведене кулгалхочунга хоам бу военни комиссара.

Статья 90. Къахьегамхой депутатий юртий (поселкай) Советий исполнительни комитеташ предприятей, учреждеией, организацей, дешара заведеней, колхозий кулгалхой декхарийла ба, военни комиссариаташа шоашкара дIадийхача, тIема гIулакх де декхарийла барашкеи призывникашкеи военни комиссариаташка уж бехаш хилар дIахейта а иштта бийхачул тIехьагIа уж цига шоай ханнахьа дIакхачийтара новкъостал де а.

Статья 91. ДIаязбара, тIахьехара, эскара доакъошка дIабахийтара тIахьехама участкашка тIа ца боагIаш Iийна гражданаш а хIаьта иштта гражданаш шоай ханнахьа тIахьехама участкашка бахкара новкъарле еш болча предприятей, учреждеией, организацей, колхозий, дешара заведеней кулгалхой а бехктокхаме оз хIанзарча законодательстваrа хьежжа.

Статья 92. ТIом болча хана тIема гIулакх де декхарийла бараши призывникаши массаза а шоаш бахаш йолча моттигашкара дIабаха йиш яц районни (городской) военни комиссарагара бокъо йоацаш. Из правила толхаярах тIема гIулакх де декхарийла бараши призывникаши бехктокхаме оз законо оттаьча порядках.

Статья 93. Предприятеша, учреждениеша, организацеша, дешара заведенеша учет лелаю цу предприятерча, учреждеиерча, организацерча, дешара заведенерча берригача тIема гIулакх де декхарийла барийи призывникийи, СССР оборона Министерства оттаьча правилашка хьежжа, хIаьта цар кулгалхой бехктокхаме ба учет лертIеи дикеи лелаяра хьалхара.

Статья 94. Милице органаш декхарийла я:

а) тIема гIулакх де декхарийла бараштеи призывникаштеи цар учетно-воински документаш тIа воински учете уж дIаэцареи цигара дIабахареи хьакъехьа военни комиссариаташа яь белгалонаш тIахилча мара уж бахача моттигашка прописке выпиське ца е:

б) воински учета правилаш гражданаша кхоачашъяра тIахьожам доаттабеча военни комиссариаташта новкъостал де;

в) массане а юкъара тIема декхар кхоачашдара тIера дIатувлалуш бола нах хьалаха.

Статья 95. Ценой управляющеи (жилищно-эксплуатационни конторай начальникаш, ценой коменданташ), ценой дай декхарийла ба тIема гIулакх де декхарийла болча е призывникаш болча наха домовой книгаши учетно-воински документаши военни комиссариаташкеи военно-учетни истолашкеи дIатела а хIаьта иштта военни комиссариаташ кхайкаш хиларах цу нахага хоам бе а.

Статья 96. Лорий-къахьегама экспертни комиссеш декхарийла я къахьегамхой депутатий районни (городской) Советий исполнительни комитетий социальни Iалашон, отделашка гIолла инвалидаш лаьрхIача берригача тIема гIулакх де декхарийла барийи призывникийи хьакъехьа йоагI-йоагIача военни комиссариаташка хоам бе, цар инвалидала группа моллагIа яле а.

Статья 97. Граждански хьала актий йоазош ду органаш декхарийла я тIема гIулакх де декхарийла барашеи призывникашеи тайпан цIи е цIи хувцара хьакъехьа а хIаьта иштта царех нах боврах регистраци яра хьакъехьа военни комиссариаташка хоам бе.

Статья 98. Следственни органаш уголовни дош гIоттадаь болча призывникий хьакъехьа а хIаьта судебни органаш призывникашта суд ярах дола приговораш чIоагIдара хьакъехьа а районни (городской) военни комиссариаташка хоам бе.

Набахта бахка суд яь болча тIема гIулакх де декхарийла барий военни билеташи призывникий къаьстта тешалаши судебни органаша йоагI-йоагIача военни комиссариаташка дIадохьийт.

Статья 99. Укх закона 9, 12, 15, 39 (дакъа III) 40, 42, 44, 61 статьяшка белгалъяь СССР оборона Министра йолла бокъонаш лу иштта йоагI-йоагIача тайпара СССР Министрий Советерча паччахьалкхен кхерамзлен Комитета председателаи СССР общественни порядок лораяра министраи СССР Министрий Советера паччахьалкхен кхерамзлен Комитетеи СССР общественни порядок лораяра Министерстваи карарча бIуний, учреждеией, дешара заведеней хьакъехьа.

КОРТА X
ДЕМОБИЛИЗАЦЕХ ТIАХЬЕХАРА ХЬАКЪЕХЬЕИ ДЕМОБИЛИЗАЦЕ ХЬАКЪЕХЬЕИ

Статья 100. Мобилизаци дIакхайкаю СССР Лакхехьарча Совета Президиумо.

Мобилизацех тIахьехилгеи тIема хана дIахора тIахьехамаш делгеи СССР Министрий Совета соцамашка хьежжа СССР оборона Министра приказаща ду.

Статья 101. Мобилизаци дIакхайкаьчул тIехьагIа:

а) цу хана СССР Герзашцарча Низий мугIарашка бола берригa нах къаьстта распоряжени хиллалца соцабу;

б) тIема гIулакх де декхарийла бараш шоай мобилизационни предписанеш тIа шоашка яьхкача повесткаш тIа е районни (городской) военни комиссарий приказаш тIа белгалъяьхача пункташка а ханашка а тIабоагIа.

Шоашта белгалъяьхача пункташкеи ханашкеи мобилизацех тIа ца баьхка тIема гIулакх де декхарийла бараш тIема ханарча законашка хьежжа бехктокхаме ба.

Статья 102. ТIема хана СССР Герзашцарча Низашка тIахьийхача тIема гIулакх де декхарийла барий дезал паччахьалкхено Iалашбу (пенсещеи пособещеи) хIанзарча законодательстваrа хьежжа.

Статья 103. СССР Герзашцарча Низий мугIарашкара тIема гIулакх деш бараш демобилизацех дIабоах СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указашка хьежжа СССР оборона Министра приказаща.

Статья 104. Демобилизацех СССР Герзашцарча Низий мугIарашкара дIабоахаш бола тIема гIулакхаш тIара нах йизза комплект йолча обмундированецеи кога гIирсацеи паччахьалкхен чотах Iалашбу. ТIема гIулакхаш тIара уж нах цар бахача моттигашка кхаччалца дIабугилгеи наькъа болхаш кхачанца Iалашбелгеи паччахьалкхен чотах деш да.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Н. ПОДГОРНЫЙ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

г. Москва, Кремль.
1967 ш., 12 октябрь.

ПАРТИЙНИ ДЕШАРА—ДАИМ ТЕРКО

Политически дешара ерригача звеньяшка дIадоладеннад дешара шу. Городерча дуккха а дукхагIа йолча юххьанцарча партийни организацеша шIенхаштта кийчо яь хиннай школашкара, семинарски группашкара, лекторешкара юххьанцара занятеш дика вIаштIехьъяьха дIайолаяра. Нийса кхетадаьд марксизма-ленинизма теори Iомаяра даькъе хIара коммуниста хьалхашка латта декхараш.

Партийни дешара система эргаяьккхачул тIехьагIа Iояьча шин шера опыто партийни организацешта торо елар коммунисташ идейно кийчбара боарам дикка айбе, пропагандистий дика кадраш хьахаржеи кийчъеи, коммунистий партийни дешара деш дола кулгал тоаде.

КПСС ЦК-ас дукха ха йоаццаш тIаийцача «Общественни Iилмаш дIахо дегIакхувлараи коммунизм хьалъечара цар лоархIам лакхбараи де дезарий хьакъехьарча» соцам тIа белгалдаьккхад, партеи паччахьалкхени кадраша марксистско-ленински теори Iомаяр бокххача лоархIаме хилар.

Таханарча дено дIадехараша маяххара йола кадрай политически образоване система вIашагIйоллилга атта гIулакх дац. Цудухьа дика кхетадеш да, партийни дешара системе кердача дешара шера кийчо яра города партийни организацешеи цар комитеташеи цунна иштта чIоагIа уйла тIа хIана ахийтай.

Дешара юкъера преемственность толха ца а еш дешархой леррагIа лохерча звеношкара лакхерча звеношка балга вIаштIехьдаккха гIиртай КПСС райкомаш, юххьанцара партийни организацеш. ХIаьта из болх чакхбоаккхача хана цар ког гIортолга яьй партийни дешара система эргайоаккхача хана Iояьча опытах.

Укх тIеххьарча шерашка вIашагIъеллача партийни дешара системо новкъостал даьд партийни организацей вахар дIахо айдара. Марксизма-ленинизма керттера доакъош а хIаьта иштта КПСС историе актуальни проблемаш, парте XXIII-ча съезда документаш а Iомадара уйла дукхагIа тIаэхийта хиларо коммунистий кругозор шеръяй, политически грамотность лакхъяьй, доккха даьд Советски Iаьдала 50 шу дизара сийна тIаийца социалистически декхараш кхоачашдара доаттабеча къовсамера царга кхоача хьалхле лелаяра дакъа.

ДIадахача дешара шера хинна кхоачамбоацараш дIа а доахаш, парте райкомаш партийни организацешна цхьана йол-йолча моттигашка бокъонца хьежай школайи теоретически семинарийи составашка, пропагандистски кадраща уж вIаштIехьъяхарга.

Укх дешара шера городе партийни дешара тайп-тайпарча формаша чулаьцав 26 эзар саг, цу даькъе 6 эзар гаргга комсомолеци парте боацараши. Партийни дешара системе дукхагIа хиннаб марксизма-ленинизма лардий школашка деша багIараш. Уж дукхагIа хиннаб дIадахача дешара шера шин шера йола юххьанцара политшколаш эггара хьалха йистеяьхараща дIахорча партийни дешара звено чу марксистско-ленински теори Iомае лайна хиларах. ДIадахача шера хиннараш миссел бисар укх шера семинарски группашка деша ухараш. Уж дукхагIа хила тарлу керда дешара шу чакхдаьнначул тIехьагIа, хIана аьлча дукхагIча даькъе теоритически семинараш хьалъюзараш кхаь шера деша делаш йола марксизма-ленинизма лардий школаш я.

Юххьанцарча политшколашкеи марксизма-ленинизма лардий школашкеи дIайолаяьча хьалхарча занятей итоганта яьча анализо хьахьокх, царех дукхагIа яраша дешара шу дика дIадоладаь хилар. Деша багIараш занятешка дика ахарца, чулоацам кIоарга болаш, идейни лостам лакха болаш хиларца белгалъяьлар хьалхара занятеш кога гIирсий фабрика (пропагандист Г. И. Рохблат), «Старогрознефта НПУ бурув деттача контора (пропагандист В. М. Кесаев) Тампонажни фабрика (пропагандист В. А. Чернобаев) кхычахьа.

Цуница цхьана школашкарча хьалхарча занятеша хьахьекхар, керда дешара шу дика кийчо яьи вIаштIехьдаьккхаи дIадоладара дош дуккхача юххьанцарча партийни организацеши формашна леладаь хилар. Моттигаш я нах занятеш тIа кIезига хинна, пропагандисташа занятеш лохача идейни боараме чакхъяьха, хIаьта цхьайолча юххьанцарча партийни организацешка («Грознефтехимзаводы» яхача объединене АТК, «Кавказ» яхача гостиница, Грознерча станце, вагонни депо) политшколашкара занятеш юкъагIийнсай деша багIараш кIезига тIабахкар бахьан долаш.

Теоретически семинарашка деша багIараштa новкъостала вIашагIъехка дуккха лектореш укх деношка болх дIаболабергболаш я. Парте горкоме цхьь я цу тайпара лектореш. Цига вIаштIехьдоаккх укх проблемаех лекцеш ешилга: «КПСС истори — социалистически революце марксистско - ленински теори», «Къаман доши СССР-е из къоастадари». Экономически темашта юкъера хьахержай общественни производственни эффективность лакхъяра тема «Коммунизм хьалъяри личность дегIаахари» — цу тайпара я исторически материализма проблема Iомаераштa лаьрхIа лекторе тема. ПхелагIа лекторий вIашагIъеллай Iилман коммунизма систематически курс Iомаераштa новкъостала.

Партийни дешара лакхагIа йола форма я марксизма-ленинизма сайрийнарча университетера дешар. Укх шера университете дешар дIадоладаьд эзар совгIча саго. Алхха цхьан хьалхарча курсе деша хайна 600 гаргга саг ва. Цар деш юкъарча, пропагандистски, партийно - боахама болхлой факультете. ВЛКСМ обкомо дехар дарах партийно-боахама болхлой факультете хьайиллар комсомольски актива отделени.

Укх шера май бетта цкъара йистеяьккхай шин шера йола политически педагогически знаней общественни университет. Юха а ший болх дIаболабаьб общественни университето. Цун ялх факультете Iомалуш ва города школашкара 350 гаргга хьехархо. Университето болх бу мехкдаьттаи педагогически институтий ларда тIа.

ШоллагIча шера болх бергба школай, вузий, техникумий, профтехобразоване училищай, культураи искусстваи учреждеией партийни организацей секретарий университето. Цу университете дIахо деш парторганизацей 150 секретаро.

Кердача дешара шера шеръю комсомольски политически дешара сеть. Городе вIашагIъеллай 7 эзар совгIа саг чулоацаш йола 145 тайп-тайпара политшкола, клубаш, семинарски группаш.

Кердача дешара шера кийчо яра партийни организацештеи цар комитеташтеи хьалхашка къаьстта ира оттадаьд пропагандистски кадраш хьахаржараи кхетаяраи беш бола болх тоабара хьакъехьара дош.

Теорецара гIулакхаш лоадамбоацача наькъана леладаьд цхьанцаболча пропагандисташа. Iомадеш долча предмета деша багIарий безам дукхагIа тIабахийта мегадац царна. Дукха занятеш вахарца, коммунизм хьалъяра практикаца айхха бувзам боацаш кийчъяьй.

Кердача дешара шера уж кхоачамбоацараш дIадоахилга а партийни пропаганда боарами гIулакхаши дIахо лакхеделга а эггара хьалхарча аргIанна пропагандисташ хьахаржареи нарца беча балхеи практиках тийша да.

ДикагIа бола пропагандисташ вIашагIтохара нийса де дезар даьд пропагандисташа цахаддаш дешилга вIаштIехьдаккхара а. Из лаьрхIа партийни просвещене ЦIагIа кIиранна семинараш яьй партийни дешара ерригача звеньяй пропагандистаща. Дешара шу чакхдаллалца болх беш хургья пропагандисташа лоархIамера теоретически методически проблемаш шерра ювцилга оттадаь дешара планаш а йолаш йолча районий массазара пропагандистски семинараш. Семинарашка пропагандистий торо хургья балха опыт дIа-юха ийе, пропагандистски балха говзал Iомае.

Марксистско-ленински дешар — творчески гIулакх да, хIаьта цуна царa наькъаш а творчески хила деза. Цудухьа коммунистий дешар теркалде деза дешара шу доладеннача юххьедаь ца Iеш, из чакхдаллалца а, предметни тIахьожам лоаттабелга вIаштIехьа а даьккха. Дешара шу доладеннача хьалхарча деношке а денз дIадолалаь из чакхдаллалца — хIара партийни организаце юкъмоттигерча теркаме латташ хила деза коммунистий партийни дешар.

Г. ЛАТЫШЕВ,
КПСС Грозненски горкома секретарь.

ЮБИЛЕЙНИ ДЕКХАР— 15 ДИ ХЬАЛХА

Сийлахь-боккхача Октябра 50-гIа шу дизара сийна йола социалистически ях шерра йоаржа а яь къахьегаш хьайоагIча РСФСР торговле Министерства «Росхозторга» республикашта юкъерча Грозненски оптовой база коллективо 15 ди хьалха кхоачашдаьд юбилея сийна тIаийца социалистически декхараш. Оптовой товарооборота 10 бетта план 10 октябрь тIакхоачаш кхоачашъяй, планага диллача 40150 эзар сома дохка дийзача 40300 эзар сома товараш дехка дIа а дохийташ.

Шей дезду ди тIакхачалехьа бахача нахага кхы тIа а 2700 эзар сома маьха боахама-бытовой гIулакхашта эша товараш дохкаргдолаш да.

А. АБДУЛВАДУДОВ,
РСФСР торговле Министерства «Росхозторга» республикашта юкъерча Грозненски оптовой база управляющи.

ДИКА ОПЫТ

ЯЛАТ ХЬУВКЪАДАРА ХЬАЛАШ

Юртбоахама культураш махулла хьувкъаяра керттерча хьалех цаІ да тІехьа ювчарна аьттув болашагІа йола культураш хьалхагІа дІайийка нийсъяр. Цукпа кхы тІа а тешам болийт укх юбилейни шера опыто. Тха боахама кхаш лeладераша 851 гектара тІа дІадийна кІа чІоагІа хьувкъадаьд — хІара гектара тІара юкъера лаьрхІача 29,6 центнер. ДІадийна ялат чуийцача гучадаьлар хьалха горох дІайийнача участка хІара гектара тІара 34,9 центнер, хьажкІа йийначара — 31 центнер генараш дийначара — 17,9 центнер, хІаьта цкъа дІайийча цхьан шера тІайоала баьцаш йийначара 13,3 центнер кІа чуийцалга. Цу гІулакхо хьахьокх предшественникаш нийса харжар ялат дикагІа хьувкъадара мел лоархІаме гІулакх да. Биологически белгалонашка хьежжа аьттув дикагІа бола культураш хьалха дІайийна хиннача юртбоахама культураш дІаера юкъекхувл севообороташ.

Севообороташ балха юкъекхувла лоладелар тхо 1950-ча шера, цхьабакъда хІара шера ялат дІадера, растениеводства продукташ йохкара планаш хувцаш хиларах планировани нийса лелаеш ца хиларах тха йиш хилацар севообороташ йоагґІача тайпара балха юкъейоалае.

КПСС-а ЦК мартовски Пленума решенеша эргадаьккха тоадир боахам лелабар. ХІанз тхога йолаш я массехк шера лаьрхІа ялати хьайбай продукташи яхара, уж паччахьалкхенга йохкара планаш. Цу гІулакхо йиш хулийт боахам нийса вІаштІехьбаккха, ялат дІадувча лаьттан структура тоае.

1964-ча шера ворхІ севооборот юкъейоалайир оаха — йиъ кхаш леладарах, кхоъ доакъарах. Севообороташ юкъекхувл бригадашта дІаеннача участкай белгалонашка, цун физически, химически составага хьежжа. Иштта, шоллагІча отделене лаьтта эггара хьаьнагІа долча иштта севооборот юкъейоалаяьй. Ялата-бобови, кІа, шекара свекла, мукх, генараш, хьажкІа, мукх, мукх шекара свекла, хьажкІа. ХІаьта цу отделене лаьттан хьоанал кІезигагІа йолча юкъейоалаяь севооборот укх тайпара я: баьцаш тІа а ювш кен, цкъа дІайийча дуккхача шерашка тІацкъа дІайийча баьцаш, ялат, мукх, ялатийна лаьрхІа хьажкІа, доакъара лаьрхІа хьажкІа, доакъара лаьрхІа гурахьа дув ялат, доакъара лаьрхІа хьажкІа.

Из севооборот зийча ховрга из ши кха ялатийна лаьрхІа йола доакъарий севооборот йолга. Цу севооборотера лаьтта луговоалювиальни да, хІаьта цу тІа ялата йийна культураш лоадама хьувкъац, доакъара культураш дикагІа хьувкъ.

ЦхьоалагІча отделене 45—90 сантиметр кІоаргал долаш жагІ уллача лаьтташка укх тайпара севооборот юкъейоалаяьй: ялата-бобови, кІа, шекара свекла, мукх, генараш мукх, шекара свекла, хьажкІа. Цу севооборота лаьтта хий дехкаш да. Уж лаьташ дукха хьаьна деце а хий дехкаш уж хиларо йиш хулийт дІайийна культураш хьувкъае.

Цу отделене лоабат боаллача лаьтта укх тайпара доакъара севооборот юкъейоалаяьй: кхы тІа баьцаш а ювш кен, цкъа дІайийча дуккхача шерашка тІаьвла баьцаш, гурахьа юг доакъара культураш.

Боахаме юкъейоалаяь кхыйола севообороташ а иштта я, хІаьта уж вІаштІехьъяхара лаьтта нийса дийкъад, хІара культурана аьттув болашагІа дола хьалаш вІаштІехьдаьхад.

Юртбоахама культурай хьувкъам чІоагІа алсамбаккхара боккхача лоархІаме да севообороташ юкъекхувлар ал совгІа кхалаш Іоаяр а. Цунах пайда эцара план оттаяьй. Цу планах боахама къахьегамхой декхарийла ба хІара шера 8,6 эзар тонн Іалангьеча кхалашца къаьст-къаьста кхаш хьаьнде. ХьажкІа дІаювргйолча кхашка тос оаха кхалаж укх шера.

Боахаме дІаювча культурай хьувкъам лакхбара боккхача лоархІаме да хІара севооборота удобренеш товсара система белгалъяр. Цу системо къаьгга хьахьокх хІара культура дІаювргйолча кхай тІа малагІча ханен мелеи удобренеш товса еза. Цу система иштта белгалдаьккхар тха боахама доалахьарча деррига лаьтта хІара шера 16,3 эзар центнер фосфорно-калийни удобренеш, 8497 центнер азотни удобренеш товса езаш хилар, хІаьта укх юбилейни шера хьувкъама лаьрхІа кхашка тайсараш 6514 центнер фосфорно-калийни, 4693 центнер азотни удобренеш мара яцар.

Цул совгІа оаха вІаштІехьъяьккхай хІара севооборота, хІара кхайна обработка яра система. Масала, цхьан севооборота иштта обработка ю: ялата-бобови культураш дІаюв лаьтта 20—22 сантиметр кІоарга оах. КІина оаха лаьтта 20—22 сантиметр кІоарга оах, хІаьта дІаделехьа шозза обработка а ю. Шекара свеклана 5—10 сантиметр кІоаргал а долаш кхозза лущени е еза, хІаьта зяба оаха лаьтта октябрь бетта 27—30 сантиметр кІоарга аха деза. Мукх чуэццаше а 10—12 сантиметр кІоаргал а долаш цамцалаккха деза, хІаьта дІабувш 7—8 сантиметр кІоарга лущени е еза. ХьажкІа дІаювча кхай тІа чуийца йоаллаше а лущени е еза. ХІаьта лаьтта 25—27 сантиметр кІоаргал а долаш предплужник йоаллача нохарца аха деза. Доакъара лаьрхІа буц, мукх ах пара тІа дІабе беза, лаьтта 20—22 сантиметр кІоарга аха деза, дІабелехьа кхы тІа обработка ю. ХьажкІа дІахинна лаьтта 25—27 сантиметр кІоарга зяба оах.

Шоана гучча тайпара кхоалагІчеи ялхлагІчеи кхай тІа культураш дІаелехьа лаьтта ахар белгалдаьккхадац. Юртбоахама культураш кхеира практико хьахьокх пропашной культурашта тІехьа ка бола культураш дІаювш хилча лаьтта кІоарга аха ца дезилга. Кхоачам хул тІехига аьча лущенех, оагара баьцаш хІалакьярах.

ХІанз отделеней специалисташа, боахама кулгалхоша боккха теркам тІабахийтаб совхоза керттерча отраслех — лаьтта леладерах — бизза пайда эцара. Из гІулакх дизза чакхдаьккхача кхаш леладераша лоархІаме дакъа лоацаргда республика боахамашка тІалоагІача шера 500000 тонн ялат кхедара тІайица декхараш кхоачашдеш.

А. КУЮМДЖИЕВ,
Урус-Мартана района «Красноармейский» яхача совхоза керттера агроном
Нохч-ГІалгІай республика заслуженни агроном.

Молдавски ССР тахан.
Сурта тІа: «Стяуа рошие» фирма хьалхалатта вязальщица К. Мазыну.
Л. Пантуса сурт. ТАСС фотохроника.

Кхоъ проходчик, кхоъ Социалистически Къахьегама Турпал — Донбассе шахташ хьалъераштa юкъе Октябра сийна лелаеча социалистически яхье хьалха латтараш. Советски Союзе эггара йоккхагІа йола «Красноармейская - Капитальная» яха шахта - вампал хьалъеш я Караев Николаеи Тихонов Николаеи бригадаш.

Мехка эггара кІоаргагІа йолча «Петровская - Глубокая» яхача шахте керда ствол Іочуйоаккхача деш дола балхаш даь йоалаш латт Ленински преме лауреат Пилипенко Иван керта вола коллектива.

Сурта тІа: (аьрдехьара аьттехьа): Карев Николай, Тихонов Николай, Пилипенко Иван.

С. Гендельмана сурт.
ТАСС фотохроника.

ШАХМАТНИ ТУРНИР

Городе Грозне йолча кхалнаьха шахматни турнира 6-гІа тур чакхъяьннай.

ПхелагІча туре лайза ялапза йола партеш йистеяьхачул тІехьагІа хьалхле лелаеш йолча группа юкъе хІамз хувцадалапзар. Хьалха санна, турнире хьалхле лелаеш ба шахматисткаш Л. Цифанская $4^1/_2$ очко, Т. Белова, Р. Казлина, Н. Колотий — 4 очко. Дунен халкъашта юкъера мастер Ю. Гурфинкель Т. Шведовайл котъяларах турнире хьалхле лелаераштa юкъеяхар (4 очко). Пхи парти ловзаяьчул тІехьагІа Т. Шведовай $3^1/_2$ очко я.

ЯлхлагІча туре Т. Белова (Псков) лайзар Л. Цифанскаяйца. (Новосибирск). Массанел дукхагІа болельщикаш барх укх партега хьожаш. Дуккхаза фигураш дІа-хьа ийяьчул тІехьагІа Л. Цифанскаяйга совлен слон йисар, бакъда, тІехьагІа цун кхо пешка дІаяла йийзар цун. Дукхьале йича а котъяргйоашнага хайнача Т. Беловас 46-гІа ход яьчул тІехьагІа ше ийшалга дІахойт. ХІанз къоначa сибирски шахматисткай $5^1/_2$ очко я. Яхьа турнирни таблица тІа массанел хьалха латт из.

ЯлхлагІча туре толамаш даьхар Грознерча шахматисткаша а. А. Жаркова котъяьлар 1-гІа разряд йолча Р. Вайнерал (Ленинград), хІаьта Т. Головас эшайир М. Овсянникова (Москва).

Спорта мастер К. Скегинаи Б. Бееленькаяи шоайла цхьаккха кот ца йоалаш лайзар. ХІанз цар шинне йиъ-йиъ очко я. Иштта цхьаккха кот ца йоалаш лайзар Е. Беглова (Воронеж) — А. Годлевская (Махачкала), Н. Иванова (Ленинград) — Б. Вайс (Пенза). ХІаране $3^1/_2$ очко хилар цар 6-гІа тур йистеяьначул тІехьагІа, цул совгІа царех дІакхийтар $3^1/_2$ очко хинна Донченко а.

Яхье дакъа лоацараштa юкъе шоллагІа разряд йолаш цаІ мара йоацача Ижевск городерча студентка Брылова Наташас ловзара лакха говзал гойтар къаьна опыт йола шахматистка З. Июнтина эша а яь. Наташай 3 очко я хІанз.

В. ЖУК-ТРИПОЛИТОВ.

ДИКАЧА НАХАХ

КАХЬЕГАМА НИКЪ

Дукха ха яц со къахьега йолаенна, массехк шу мара дац. Духхьашха балха яхар со «Ингушский» совхоза шоллагІча шурий-товарни ферме. Хьахетачох, сога доаркалла болх булург ца хиларах дог тийша вар юххьанца ферма заведующи. Иштта хеташ бар цхьаццабола опыт йола доаркаш а. «Цох доаркa хургьяц, сов зІамига я из» — оалар цар. Царна хацар дика доаркa хила са мел чІоагІа безам ба.

Балха яхача хана со хьожайир доккхагІа долча Іаьсашта гІулакх де. Іаьсашта доакъар дилла, помещени цІенъяь ее йоаллаше доаркаш болча йодар со. Цаккха а са керта чура дІаялацар доаркa хиларах йола уйла, сатувсар аз маца вІаштІехьдаргдатеш са доаркa говзал Іомае яхаш. Се балхах мукъа йолча хана даим говзача доаркашца Н. Пешхоевайца, С. Коттоевайца, Х. Узиевайца хулар со. Цар беча балхага хадданза бІарг локкхаш хулар со. Цаг-цагахьа, царгара бокъо а яьккхе, доахан детта эттача тоха са доацаш кулгаш кІаьдлора, хІаьта шек а йоалар, булургбий-теш сога из болх, аьле.

Иштта со лелача юкъа, цхьа доаркa цамогаш а хинна цо лелабеш хинна 16 етт хьажа саг а воацаш бисар, сагота хьайзар ферма заведующи а. Цу ханна дагаехар со, дехар дир «да» воацаш диса доахан детта, аьнна. Раьза хинна тІайицар аз из бехкхаме гІулакх. Ца хийттача тайпара дика детта вІаштІехьдаьлар доахан. Шура дІайийча учетчика аьча учетага хьежача шура вІалла кІезигаьяцар — из кІеззига дукхагІа хилар.

Дукха ха яьккхар аз цхьаьца бахьан а этте балха тІера баьнича доаркашта метта болх беш. Ткккха сох дог тийшача заведующе доаркалла хьожайир со. Дукха ха ялалехьа массанена хайра сай керда професси сона мел дукха еза. Ха дІа ме йода сайх бІубелар са, ферма доаркашта юкъе хьожа социалистически яхь а хьалдаьцар. ТІеххьарча шин шера вІаштІехьдаьннад сона доаркашта юкъе хьалхара моттиг яккха.

ДІадахача шера цІагІара хьалаш бахьан долаш балхара дІаяла йийзар са. Бакъда балха йоацаш дукха лелапзар. Укх шера Іай ферме вІашагІъеллар духьашха дахкаьча доахана группа. Доаркаш тоъаш бацар. Цу хана дагаехар со ферма заведующена Алероев Мухьмада. Цо даьча дехара раьза а хинна тІайийцар аз из группа. Дика тІайийцар со ферма коллективо.

Атта дацар духхьашха дахкаьча доахах лакха продуктивность йола группа е. Из декхар кхоачашдара Іурра денз сарралца хьайбашта юхе хила езар, хІаьта цІагІарчарна-м бийса яхача мара гацар со бІарга. Хьайбаш кхабара графикага хьежжа кхоабача доахан продуктивность денгара-денга лакхлора. Из а деррига дацар. Керда хьахиннача Іаьсашка хьажа езар, цамогаш хиннар къоаста а дийя профилакторе дІахьожаде дезар. Вешта аьлча зоотехникаца, ветврачаца цхьана къовсам лоаттабора оаха хьайбашта лазар ца кхетийтара.

Хьайбашта дика гІулакх дарах са вІаштІехьдаьлар планах а тІайицача социалистически декхарех а йоагІачул дукхагІа хьайбашкара шура яккха. Сона новкъостал дора йоккха опыт йолча доаркаша, со санна гІадболхар уж аз сменни задани тІехкхачашийча, хІаьта халахетар балха юкъе кхоачамбоацараш нийсденна ха еча.

Духхьашха дахкаьча доахах хІаранегара 1350 килограмм шура яккха декхарийла яр со шера планах, бакъда сентябрь бетта юххье хІара Іаттагара аз яьккха шура юкъера лаьрхІача 1390 килограмм хилар.

ХІанз гарга гІертаташ латт Октябра 50 шу дизара цІей. Аз дош лу айса тІайица юбилейни декхараш дикка тІехкхоачашде. Из да Октября аз хетадаь са совгІат.

А. БАЛОЕВА,
МалгІабика района «Ингушский» яхача совхоза шоллагІча шурий-товарни ферма доярка.

ДУНЕ ЦХЬАН КІИРАГІА

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ЙОККХА РЕЗОНАНС

Йоккха дунен халкъашта юкъера резонанс хиннай СССР Лакхехьарча Совета сессе балха. Укх деношка доазол дехьарча кепайоазоно еча шеррача откликашта юкъе эггара хьалха белгалдоал советски экономика дегІаахара темпаш сихеи чІоагІеи хилара а цун ларда тІа советски халкъа хьал-торо даим лакхлуш хилара а деш дола мукІарал. Кхыметтел вайна дикадар хилар ца ловш бола буржуазни пропаганда станера барий а бакъде дезаш хул яьха результаташи укх гаргарча шерашка СССР халкъа боахам дегІакхувлара оттаяь планаши хьалхагІа яьча оптимальни прогнозел лакхагІа хилар.

Советски Союзера промышленни производства боарам, белгалдоаккх «Франкфуртер альгеймайне», лакхагІа ба планови заданеел, хІаьта вахара боарам пхе шера план йолаеннача юххье лаьрхІа хинначул сихагІа лакхлу.

«Сессе материалаша тешал ду, язду цу хьакъехьа» «Нойе рейнцайтунг» яхача цхьаькха малхбузенгермански газето, «Советски Союзера вахара боарам кхы а сихагІа дегІаухаргхилара».

«Боарам боацаш доккхий толамаш», «СССР: кхо миллион керда квартира, алапи лакхдар, налогаш дохъяр», «Халкъа эша товараш дукхагІа хьадеш я Москва», «Сиха дегІабоагІа СССР-е бахача наьха вахара боарам» — керте даьча цу тайпарча йоазонаша къоардаь лар укх тІеххьарча деношка дуккхача мехкий газеташ.

«Кансан утисет» яхача фински газето теркам тІабохийт СССР халкъа боахам малхбузехьа экономически хала ха йоаккхаш йолча хана сихха дегІабоагІаш хилара.

Укх тІеххьарча ханарча гІулакхаша кхы а дукхагІа белгалдоах Советски Союза толамаш, дІахорча ханна оттаяь цун мехкара бІубенна планаш. СССР Лакхехьарча Совета сесси болх беш хиннача деношка США-ра хоамаш ухар 1965 шера денз эггара лакхагІча боарамга кхаьча хьабе болх боаца нах бебара хьакъехьа. Цу деношка американски газетий оагІонашка дувцаш дар мугІарерча гражданий шоай доалахьарча бюджета малагІча оагІорахьара Іаткъарда подоходни налог 10 процент лакхъе оттадаь хилар.

Лакхехьарча Совета сессе балха кше мах беш, доазол дехьарча кепайоазоно доккха хІама лоархІ, дунен тІарча деррига прогрессивни низий сийлахь-доккха цІей Сийлахь-боккхачу Октября 50 шу дуза ди гарга кхаьча ха из хилар.

АЛЖИРЕ ХИННА ЛОАРХІАМЕ КОНФЕРЕНЦИ

Укх кІирагІа Алжире хьайийллар Азе, Африка, Латински Америка дегІаухача мехкий экономически конференци. Цига ювцаргья уж мехкаш экономически дегІаахара проблемаш. Конференце дакъа лоацаш йолча ерригача пачхьалкхений юкъара хІама да уж чІоагІа экономически гІулакхашта США-хи Малхбузен Европа капиталистически мехкехи тийша хилар. Конференце дакъа лоацараша белгалде деза шоай мехкаш кхыча мехкий капитала экономически эксплуатацех сихагІа мукъадоахаргдолеи экономически гІулакхашта кхычарех тийша хулийтаргдоацеи наькъаш.

АттагІчарех дац из декхар. Колониальни хана метрополешта аграрно-бедал лоаттаеш хиннача алжирски конференце дакъа лоацача дукхагІа долча мехкий хІанз яи мел хинна а дегІаена промышленность. Цар экспортах 80—90 процент яр обработка янза йолча юртбоахама продуктех е минеральни бедалах латт. Цхьабакъда дунен тІара бедала маьхаш из хІалак хулча кхоачаеш лохлуш латт. ХІанз нийсденнар миштад аьлча, бедал дукхагІа йоаккхаш яле а, цунах хьаэцаш дар ше хьалхагІа хиннача боарам тІа дусаш е кхыметтел лохлуш да. ООН-а даннешка хьежача, юртбоахама продукци доазол дехьа йохкарах дегІаухача мехкашта хьатІадоагІар алхха цхьан 1966 шера ши процент лохделар. Иштта теркалле доагІа экспортах хьаэцаш долчун цхьадола дакъа дуккхача къонача мехкашкара позицеш хІанз а геттара чІоагІа йолча кхыча мехкий компаней сейфашка дусаш хилар.

ДегІаухача пачхьалкхений арахьарча торговле, хІаьта долча экономически а, гІулакхаш талхаш латташ хилара цхьаькха бахьан да доазол дехьара ийеча промышленни изделейи машинийи маьхаш лакхлуш хилар. Нагахьа санна тІом чакхбаьнначул тІехьагІа Колумби 17 гали кофех американски трактор эца йиш йолаш хиннаяле, хІанз цу тайпарча тракторага шозза дукхагІа мах бода. Бедала маьхаштеи промышленни товараштеи юкъе юкъ йолаш латт «маьхий кІод» аьнна цІи а йолаш. Из юкъ хІара шера тІа-тІа йоккхагІа хулаш латт. Цудухьа селла чІоагІа да дегІаухача мехкаша шоай бедала продукци нийсагІчеи чІоагІагІчеи маьхех дІайохкаргйола лерттІа хьалаш дунен торговле хилийтара хьакъехьа дІадехараш.

Конференци ше хьаеллаш, Алжира революционни совета председатела Бумедьена белгалдаьккхар, кхыча мехкий эксплуатацена духьала хоадамболлаш къовсам лоаттабанза барг ца хилар, конференце дакъа лоацаш йола пачхьалкхенаш тІахьийхар, шоай Іалама рузкъашта йизза суверенитет юхаметтаоттаяра. Цо вІаштІехьдезцаш лаьрхІар Африка, Азе, Латински Америка мехкий «йаьхий потенциальни торонаш а йолаш, хІаьта цар халкъаш эггара тІехьадисарех лоархІаш дола гІулакхаш.

Алжире кийчъяь рекомендацеш хьатІадоагІача шера юххье Деле хургйолча торговлеи дегІаахарен гІулакхашта йолча ООН-а шоллагІча конференце дІачуяла лерхІ. Азе, Африка Латински Америка мехкаш цига малхбузехьарча державаш торговле даькъе шоашта качдехка цхьатарра бокъонаш йоацеи дискриминационни хьалаш дІалаха гІертаргда. Толам балга дуккхача хьале хІанз Алжирерча конференце юкъара платформа кийчъе дегІаухача мехкий аьттув баларах тийша хургда.

САТО НЕСАЛ ДЕШ ВА

Къулба-Малхбоален Азе мехкагІка гІолла ший аргІанарча вояже вахар 8-ча октябре японски премьер Сато. ХІанз цун хила везаргва Индонезе, Австрале, Нови Зеланде, Къулбехьен Вьетнаме. Японе прессо къайлахьац, хІанз вахача наькъа керттера пункт Сайгон хургхилар. Японе социалистически парте председатела Канумата хьакхайкадир, Сайгонерча Сато визито Вьетнамерча США агрессивни тІема юкъе дакъа лоацача мехкашца цхьан мугІаре Япони оттаергйолаш хилар, хІаьта цу бІехача тІема юкъера Японега кхоача новкъостал дара дакъа визит бахьан долаш кхы а доккхагІа хургда. Японе Компарте яьча заявлене тІа йоахар, Сато Сайгоне вахар, мехкарча дуккхача адамаша шерра протесташ йой а, японски правительства американски империалисташи цар къулбехьенвьетнамски марионеткаши хьаллоацаш хилара маІан долаш да.

Сатем байна хилар хьахьокхаш арадаьлар цхьадола буржуазни газеташ. Масала, чІоагІа лоархІаш долча «Иомиури» яхача газето хьакхайкадир, Сато Къулбехьен Вьетнаме вахар «ца дезаш гІулакх да аьнна, Вьетнамерча тІема хьакъехьа ший нейтральни позице гІара Япони юхаьннай аьнна хеталургдола гІулакх отта тарлуш хиларах «Иштта хоам беш арадаьлар» «Асахи» яха газет а. «Майните», ший оагІонгахьара, белгалдоакх хІанзалца хьа Сайгоне, хиннараш США, Къулбехьен Корея, Австрале, Филиппинай, вешта аьлча, Вьетнамерча тІема юкъе юкъарчал доацаш дакъа лоацаш долча мехкий кулгалхой мара ца хинна хилар.

Сато цига вахара духьала дуккха эзараш болча наьха митингаши демонстрацеши хилар Японе дуккхача городашка. Иштта дукха нах раьза боацаш хилар теркал а деш, сихагІа хьакхайкаде йолаелар Японски правительство, Сато Сайгоне вахар вьетнамски проблема къоастаергйола торо корайоагІий хьажарца дувзаденна да яхаш. Цунах, бакъдар аьлча, цІенхаштта цхьаккхе а тешанзар. Вешта премьера шеи кхыча мехкашцарча гІулакхий министра Микеи укх тІеххьарча хана даьча къамаьлаша а бакъдац уж деш-м Сато а Мики а мадара аьлча, раьза хиннабар США позицена ДРВ-ена бомбаш чуеттара даькъе.

Къулбехьен Вьетнамера Сато визит къаьстта доастама я укх тІеххьарча хана США-с Азерча «коммунистически доацача» мехкашка Вьетнамерча тІема, дипломатически, экономически, психологически декхарех цхьадола дакъа шоашта дІатІаэца яхаш даьча тІахьехамашка диллача. Из тІахьехьам тІаболаш йола резолюци США сенате дІачуелар Сато наькъа ара вала кхо ди эпаш. Вьетнамски халкъа духьаларча США агрессе «халонаш» екъара деш дола уж тІахьехамаш хьаллаца эггара хьалхагІа оарцагІвала тохавеннар японски премьер ва. Японски кепайоазонна хетачох, Сатос из ду, укх шера ноябрь бетта Вашингтоне японски премьер е дага волча переговорашка США-гара шийна гІойле ялар дог доахаш.

КНИЖКАЙ ЦІЕЙ

ДІадахача шоаштта дийнахьа пионерий Двореце дІадоладелар книжка цІей. Укхаза книжкаш дешараш вІашагІкхийтар шоашта дукха безача писателашца, поэташца. Йоазонхоша дийцар шоай кердача произведенех, шоай планех лаьца. Боккхача безамца ладийгІар гулбеннараша писателаш Н. Г. Шипулина, Х. Д. Ошаева шоаш язъяьча а язъеш йолча а произведенех лаьца даьча къамаьлашка. Шоай керда стихаш йийшар вай цІи хеза болча поэташа Ж. Яндиева, М. Сулаева, хІаьта иштта хоза хеташ ладийгІар массане къоначa поэташа Г. Гагиева, М. Дикаева, А. Садулаева йийшача стихашка а.

Цул тІехьагІа гулбеннарашка моаршал хатта хозача зизай букеташца сцена тІа довл пионерий Двореца бераш.

Дукха автографаш ийцар цу сарахьа укхаза баьхкача наха. Литературни викторина хьалхара моттиг яьккхачарна призаш елар.

Шей чакхдоаллаш гулбеннараш вІашагІкхийтар художественни произведеней героящца. Пионерий Двореца драматически кружока артисташа гойтар А. Фадеева, «Молодая гвардия» яхача книжка тІара сценаш, «Евгений Онегин» яхача романа тІара Татьянай образ, «Три мушкетера» яхача романа герояш, «Щит и меч» яхача спектакла тІара сцена хьекхар М. Лермонтова цІерагІча театра артисташа.

Ерригроссийски книжка месячник дІахьош хургйолча мероприятех цаІ яр из. Ноябрь хьатІакхачалца кхы а дукха мероприятеш ергья республике книжкаш дукхагІа наха дІакхачийтара писателашца, поэташца вІашагІкхетараш хургда.

Г. ГЯРСИЕВ.

ХАОТТАМ

Тахан республике гІоллеи Грознеи йоачан а йоацаш, кІезиг-дукха морхаш а йолаш ха латтаргья, сахилалехьа хьалхарча хапен Іуйрайнарча сахьаташкеи дохк хургда, малхбоалехьара лаьгІо мух хьекхаргба. температура бийсанна республике гІола 1 — 6 градуси Грозне 3—5 градуси, хІаьта дийнахьа республике гІолла 15—20 градуся Грозне 17—19 градуся йІовхал хургья.

Кхоана а цунах тарра ха латтаргья.

Метеостанци.

Редактора зам. А. А. МЯКИЕВ.

ЛадувгІа, хьажа

17 октябрь, 1967 шу. ШИНАРА
РАДИО: 6.30 — Нохч-ГІалгІайчен лаьтталеладерхо (эрсий меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.10 — «Грозненский рабочий» «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.20 — Передачай программа. 8.15 — «Сердало» газета обзор. 8.45 — Турпала 50 шу. 16.00 — Передачай программа. 16.05 — Къона тІехье (гІалгІай меттала). 16.30 — Парткома балха гІулакхаш (гІалгІай меттала). 17.00 — Даьхенахя, партехи, ленинахи дола нохч-гІалгІай иллеш. 17.30 — Прогресси опыти яха радиожурнал. 18.00 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.15 — Керда хоамаш (эрсий меттала).

17 октябрь, 1967 шу. ШИНАРА
ТЕЛЕВИДЕНИ: 17.30 — Бераштa дола фильм. 18.05 — Телевизионни кердадераш (эрсийи нохчийи метташка). 18.35 — Шоана кхалнах! — Передача (нохчий меттала). 19.00 — Мехка телестудей фильмаш. 19.30 — Нохч-гІалгІай музыка исторе тІара. 19.55 — Английски метта урок. 20.20 — Шоана, бераш! 20.35 — «Октябра сердало» — Литературни передача. 21.05 — «Багрицкий» яха бакъдолчох даьккха фильм. 21.25 — «Исторе урок» яха художественни фильм.

18 октябрь, 1967 шу. КХАЬРА.
РАДИО: 6.50 — Нохч-ГІалгІайчен лаьтта леладерхо (нохчий меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.10 — «Грозненски рабочий» газета обзор. 7.20 — Передачай программа. 8.15 — «Ленинан некъ» газета обзор. 8.25 — Роккоко темагІа йола Чайковске вариаци. 8.45 — Латино-американски континента халкъий къовсам яха беседа (нохчий меттала). 16.00 — Передачай программа. 16.05 — Къона тІехье. 16.30 — Турпала 50 шу. 16.45 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала). 17.00 — Нохч-гІалгІай иллеши ашараши. 17.30 — Къонал (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.15 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

18 октябрь, 1967 шу. КХАЬРА.
ТЕЛЕВИДЕНИ: 17.30 — Бераштa дола фильм. 17.45 — Ялат дІалийна доалаш латт беседа (нохчий меттала). 18.05 — Лаьттен саги. Пачхьалкхе хьахилар. Беседа (нохчий меттала). 18.20 — «Болхлой отарашкара илли» яха бакъдолчох даьккха фильм. 18.40 — Ножай-Юртовски лаьтта. 20.20 — Шоана, бераш! 20.35 — Телевизионни кердадараш. 20.50 — Дунен мехкашта юкъе латтача хьалах дола къамаьл. Телезрителий хаттараштa дола жопаш. 21.05 — Киножурнал. 21.15 — Лоаман наькъа такашка гІолла. Кагирхошта йола беседа. 21.45 — «Пушкин кхалхар» яха телевизионни фильм.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный Ленина улица, 11 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. 3-39-11; бехктокхама секретара—3-34-38; партийни вахареи, культураи промышленностеи отделий—3-42-30; юрта боахамеи письмойи отделий—3-42-28.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ05348. Заказ № 4948.